

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
תזריע
ניסן ה'תשע"ט ב'ש"ל
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

מדוע בברכת בורא פרי האדמה על הכרפס בליל הסדר, צריך לכוון לפטור גם את המרור.

השלמה ותוספת דברים בדין שני מינים שברכותיהם שוות שהאחד פוטר את השני, חידוש הרשב"א כי אינו בדין שיפטור אינו חשוב את החשוב דרך גררא, דברי כף החיים על כך, ומסקנת מרן שליט"א דאמרינן בנדון דידן סב"ל.

הבהרה נוספת בעניין המאפה החדש לפסח ששמו "טריתא", שברכתו בורא מיני מזונות ועל המחיה.

פנייה לעזרת הציבור לקראת חלוקת "קמחא דפסחא" ע"י מוסדות פעולת צדיק.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642

שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 490

השיעור מוקדש להצלחת הבחור החשוב
משה הי"ו בן לידידנו היקר והנכבד רבי ברק צברי הי"ו,
לרגל הגיעו לגיל תורה ומצוות.
המקום ב"ה יזכהו לגדול ולעלות בתורה וירא"ש,
וימלא כל משאלות לבו, ולב הוריו, לטובה ולברכה, אכ"ר.

השיעור מוקדש להצלחת הבחור החשוב משה הי"ו בן לידידנו היקר והנכבד רבי ברק צברי הי"ו, בעל בית המדרש כאן, לרגל הגיעו לגיל תורה ומצוות. ברוך ה' משה זכה לחגוג את שמחת בר המצוה. הנני זוכרו עוד מאז היכנסו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה, אז הייתי הסנדק שלו.

המקום ב"ה יזכהו לגדול ולעלות בתורה וירא"ש, וימלא כל משאלות לבו, ולב הוריו, לטובה ולברכה, אכ"ר.

מדוע בברכת בורא פרי האדמה על הכרפס בליל הסדר, צריך לכוון לפטור גם את המרור.

בליל פסח שיבוא לקראתנו לשלום, יש לנו את הסדר, קדש ונטול, כרפס טבול, מגיד רחצה, מוציא מצה וכו'. הכרפס הוא הדבר הראשון שנאכל אחרי הקידוש. יש אומרים, וכלשכון המקובלים, שישנו עניין לאכול דוקא כרפס. אבל מעיקר הדין, בכל ירק אשר מברכים עליו בורא פרי האדמה, יוצאים ידי חובה, והעיקר שאינו מרור.

אומר מהרי"ץ בפירושו להגדה, ואחר שנטל יקח מהכרפס שיעור כזית ויבדקנו מן התולעים וכו'. ויהא זהיר ונזכר לפטור בברכה זו למרור, כמו שכתב הפוסקים ז"ל. הפוסקים מעירים את תשומת לב האדם, לכוון בזמן ברכת בורא פרי האדמה לפטור את המרור, היא החסא, הנאכלת אחרי אכילת המצה. על המצה מברכים המוציא לחם מן הארץ, על אכילת מצה, ואח"כ מברכים על אכילת מרור, ולא מברכים עליו בורא פרי האדמה. לכן אומרים הפוסקים כי צריך לכוון בברכת הכרפס לפטור גם את המרור.

אמנם הדבר לכאורה תמוה, מדוע צריכים לכוון לפטור את המרור, הרי לפנינו על השלחן נמצאים כמה מיני מאכלים שברכתם שווה, מדוע המרור לא נפטר מאליו, בלי כוונות? בשביל מה יש לכוון במפורש לפטור את המרור? שאלה זו היא לכולי עלמא, ואינה תלויה בשיטות מסוימות.

למעשה, ישנם ארבעה מצבים, בהם נמצאים לפני אדם כמה וכמה מיני מאכלים שברכתם שווה, כגון כמה מינים שברכתם שהכל, או כמה מינים שברכתם בורא פרי האדמה, או בורא פרי העץ. או גם כמה מיני מזונות שברכתם בורא מיני מזונות. מינים ממינים שונים. אין חובה לכוון במפורש לפטור את המינים האחרים, כיון שהם נמצאים כולם לפניו, ומאליהם הם נפטרים. הלכה זו מוסכמת לכאורה, לפי כל הדעות.

בשלחן ערוך [או"ח סימן ר"ז סעיף ה'] כתוב חידוש גדול יותר אחרי שהוא מקדים בזה"ל, אין מברכין לא על אוכל ולא על משקה, עד שיביאוו לפניו. לא יברך אדם על שום מאכל, ואפילו לא על כוס מים, אם הם אינם לפניו, כגון בחדר השני. הברכה חלה רק על מה שלפני המברך, ואם לא היה לפניו, כיון שאין לברכה על מה לחול, צריך לברך עוד הפעם. בירך ואחר כך הביאוו לפניו, צריך לברך פעם אחרת. אבל מי שברך על פירות שלפניו, בין כאלו שברכתם האדמה, ובין כאלו שברכתם העץ, ואחר כך הביאו לו יותר מאותו המין, או ממין אחר שברכתו כברכת הראשון, כגון שהתחיל לאכול תפוחי עץ, ואח"כ הביאו לו אגסים או תפוזים, שהם ממין אחר, כיון שהם מאותה הברכה, פוסק מרן, אינו צריך לברך. זהו חידוש גדול טפי.

מוסיף הרמ"א, וטוב לזהר לכתחילה להיות דעתו על כל מה שיביאו לו. כיון שעדיף לצאת מהספק, שיתכוון מראש להוציא את כל הפירות שיביאו לו. להלכה, הרמ"א אינו חולק על מרן, וגם הוא מודה שלא צריך לברך שוב, אך לכתחילה חשש הרמ"א לשיטות המצריכות ברכה נוספת, לכן ראוי להתכוון בשעת הברכה על כל מה שיביאו לו. אבל גם אם לא כיוון, אין צריך ברכה נוספת.

בש"ע המקוצר [הלכות המברך על מאכל או משקה, ואח"כ הביאו לו עוד. סימן מ"ג סעיף ב'] הבאנו בס"ד

שיביאו לו. השורה האחרונה מקורה מהרמ"א דלעיל. והוספנו עוד, כי אם מלכתחילה גמר בדעתו לאכול רק את מה שמונח לפניו, ואח"כ החליט להוסיף עוד, חוזר ומברך. אבל לגבי הפרט הנוסף כאן, אלא אסדכן יש לפניו עוד גם מהראשונים, זהו נושא הצריך בירור, ואי"ה עוד חוזר למועד.

בסעיף ג' כתבנו, הביאו לו פרי שהוא חשוב וחביב עליו יותר מן הראשונים, או שהוא ממין שבעה, אפילו יש לפניו עוד מן הראשונים, צריך לברך על זה שהביאו לו. כי מה שאינו חשוב, אינו יכול לפטור את החשוב דרך גרדא, אלא דוקא כשנתכוון לפטרו. זוהי דעת הרשב"א המפורסמת, אותה הזכרנו בעבר, ועליה ניחד את הדיבור בעזרת הי"ת בשיעור שלפנינו. האם נוקטים כך הלכה למעשה, או שלא. כבר אמרנו בזמנו כי כעת אנחנו נוקטים להלכה, שספק ברכות להקל, למרות שלא נתכוון לפטרו (ולכן נתקן זאת בעתיד בשלחן ערוך המקוצר, ונקדים שהלכה זו היא רק "יש אומרים"). כעת נברר את הדברים מיסודם בעז"ה.

בהלכה ד' שם כתבנו כך, בירך על השכר ונתכוון לפטור כל מה שיביאו לו מברכת שהכל, והביאו לו דגים, אינו צריך לברך על הדגים. אבל אם היתה דעתו סתם, אפילו אם בשעה שהביאו לו את הדגים עדיין היה שכר לפניו, מכל מקום צריך לברך על הדגים. ולא דאמי לפירות, שאפילו אלו תפוחים ואלו אגוזים מכל מקום הכל מין אוכל הוא, אבל שכר ודגים המה לגמרי שני מינים מחולקים, זה אוכל וזה משקה, ואינם פוטרין זה את זה, אלא אם כן היו לפניו בשעת ברכה או שהיתה דעתו עליהם. זהו חילוק בין פירות, כגון תפוחים ואגוזים, שברכתם שווה. אם בירך על האחד פטר את השני, כיון ששניהם מין מאכל, והאחד ממשיך את השני. אבל מאכל ומשקה אין פוטרין האחד את השני, כי הם שני דברים מחולקים, ואם לא חשב בהדיא לפטור את

את ההלכה הזו, עם עוד כמה פרטי דינים. כך כתבנו שם, בירך על פירות שלפניו והביאו לו אחר כך עוד פירות, גם אם בשעת הברכה לא היתה דעתו בפירוש על כל מה שיביאו לו, אינו צריך לברך שנית על אלו שהביאו לו, אפילו אם אין לו עוד מהראשונים, ואפילו אינם ממין הראשון אלא שברכותיהן שוות. לפי שכך הוא דרך האדם ליכנס מאכילה קטנה לגדולה. זו מסקנת האחרונים, האומרים כי אפילו שלא חשב לאכול במפורש לאכול פירות נוספים, אין צריך ברכה נוספת. איננו מדברים באופן שהתכוון במפורש לאכול רק את הפירות שלפניו, אלא באוכל סתמא פירות מעל שלחנו, ולא חושב מתי בדיוק ישבע מאכילתו. אומרים האחרונים שאין לברך שוב, לפי שכך הוא דרך האדם ליכנס מאכילה קטנה לגדולה.

העולם אומר, "עם האוכל, בא התיאבון". אפילו שהאדם לא חשב בהדיא לאכול עוד, אנו אומדים כי בדעתו מונח מראש לאכול מהפירות הנוספים, כיון שזו רגילות אנשים.

אותו הדבר לגבי לימוד תורה. מספרים כי בחור אחד הגיע אל הסטייפלר, ושאלתו בפיו, "הרב, מה אעשה, ואין לי חשק ללמוד?". השיב לו הסטייפלר בתשובה שהפתיעה אותו. "גם לי אין חשק ללמוד, אבל חייבים ללמוד. הנני מתחיל ללמוד מתוך אילון, אבל אח"כ מגיע החשק". הטעם בלימוד מגיע מתוך עיון בתורה, כמו שהקדמנו, "עם האוכל, בא התיאבון". אחרי שהוא נכנס לעיון הלימוד, הוא מרגיש את השמחה והסיפוק, ממילא הוא מרגיש טעם בלימוד.

הוספנו שם בש"ע המקוצר, אם הוא נמלך ממש, דהיינו שמתחילה לא היתה דעתו לאכול רק אלו שהם לפניו, ואחר כך נמלך לאכול יותר, אזי אפילו הם מהמין הראשון, צריך לברך שנית על אלו שהביאו לו, אלא אסדכן יש לפניו עוד גם מהראשונים. ולכתחילה טוב לזהר שכשהוא מברך תהא דעתו על כל מה

המין השני, כגון באכל דגים, ואח"כ הביאו לפניו שכר, או הפוך, צריך לברך שוב שהכל. אמנם, אם נתכוון במפורש לפטור, לא יברך שוב. גם על הנושא הזה נברר אי"ה בעתיד, האם כך לנהוג הלכה למעשה, או גם בו לומר סב"ל.

עוד כתבנו שם בהלכה ה', לגבי אדם האוכל אצל חברו, אורח המתארח אצל בעה"ב, כל זה לא מיירי אלא באדם האוכל משלו. אבל אם הוא אוכל אצל חברו, כיון שבירך על מין אחד פוטר כל מה שיביאו לו מאותה ברכה, אפילו אין לו עוד מהראשונים, שהכל תלוי בדעת בעל הבית. והיינו מה שאמרו חכמים, אֶתְפָּא דבעל הבית סמכין, ר"ל על שולחן בעל הבית אנחנו סומכים. אך אם נמלך ממש, צריך לברך שנית. ואם לא היה בדעת בעל הבית להביא יותר, רק לבקשת האורחים נתן להם, גם כן אינן צריכין לברך, לפי שהאורחים סומכין בדעתם שבעל הבית מסתמא יתן להם כל צרכם, וכאילו נתכוונו האורחים במפורש, על תוספת המאכל שיביא להם בעה"ב. מה שכתבנו, אך אם נמלך ממש, צריך לברך שנית, הוא כגון באופן שהאורח כבר התכוון ללכת, ומאיזו סיבה חזר, כגון משום שהשפיע עליו בעה"ב להישאר. זהו ממש נמלך, וצריך לברך שוב.

זאת כתבנו בסימן מ"ג, וכבר כתבנו זאת עוד לפני כן, בסימן ל"ו [סעיף י'] בזה"ל, היו לפניו שני מינים שברכותיהם שוות, כגון אגוז ותפוח, שיכול לברך על אחד ולפטור גם את השני, חייב לעשות כן. ואסור לו לברך על אחד בכוונה שלא לפטור את השני, כדי לברך גם עליו בפני עצמו, מפני שאסור לגרום ברכה שאינה צריכה. ויברך על היותר חשוב, ונפטר השני אף על פי שלא היתה כוונתו לפטור. אבל אם בירך על זה שאינו חשוב, אינו נפטר החשוב אלא אם כן היתה דעתו לפטור. אבל אם בירך בסתם, צריך לחזור ולברך על החשוב, דאינו בדין שיפטור שאינו חשוב לחשוב דרך גררא.

סיימנו שם במוסגר, ויש אומרים שכן הדין גם בברכה אחרונה. דהיינו, גם בברכה האחרונה, אם אכל אדם כמה מינים, צריך לכוון בעת הברכה לפטור את המינים החשובים, אפילו שברכת כולם היא בורא נפשות. לכן אם בירך בסתמא בורא נפשות, ונזכר לפתע כי אכל גם מין חשוב, לפי אותם היש אומרים, צריך לברך שוב, כי אין השאינו חשוב נפטר בדרך גררא. כמובן, למעשה אין לברך שוב, מטעם סב"ל, אך עכ"פ לכתחילה יש לאדם לכוון במפורש לפטור את המין החשוב.

עתה נחזור לשאלה שפתחנו בה. מדוע אדם שמברך על הכרפס, צריך לכוון לפטור את המרור?

מקודם אמרנו כי ישנה הגדרה בדיני ברכות, של פירות הנמצאים "לפניו". אולם הגדרה זו של "לפניו" צריכה בירור. אם אדם נמצא בחדר גדול, ובירך בורא פרי העץ, אומרים בפשיטות כי דעתו על כל מה שלפניו. אבל צריך לדייק בזה. אם למשל אותם הפירות היו נמצאים בשעת הברכה במזווה או במזנון, או במקרה, אינם נידונים כלפניו, אלא נחשבים כנמצאים בחדר אחר. "לפניו" היינו ממש בסמיכות אליו. שמחתי לראות זה במפורש בספר וזאת הברכה ריש פרק שביעי, ומובא בפסקי תשובות סי' ר"ז דף תשמ"ג הערה 70 וז"ל, טעם הדבר הוא משום הנמצא לפניו על השלחן נפטר בברכתו הוא משום שהוכן לאכילה, ולכן מסתמא דעתו חל גם על עליהם, ולכן אין בכלל זה מה שנמצא במזווה ועל השיש וכדו' כשמקום דברי האכילה תדיר שם, אע"פ שהם לנגד עיניו, וכ"ש שאין נפתר מה שבמקרה, אא"כ רגילותו לקחת עוד מאכלים ומשקים ע"כ.

נסתפקתי מה הדין בשלחן הארוך כמה מטרים, עליו יושבים וסועדים כמה אנשים. אבל מסתמא גדר "לפניו" היינו מה שסמוך לפניו ממש, אבל אותן הפירות הסמוכים לאנשים אחרים, ובשביל להגיע אליהם, צריך הוא ממש

שערי יצחק – השיעור השבועי

דין קביעות סעודה עליו. זאת ג"כ חשיבות הלכתית בלבד. ממילא מסתבר דה"ה בעניינינו. ואעפ"י שזה רק זמני, רק כעת בלילה זה.

כמרכן כיון שהתורה החשיבה את שבעת המינים, אזי לפי הרשב"א האומר כי אינו בדין שיפטור שאינו חשוב לְחֻשׁוֹב דרך גְּרָא, כך יש לומר לגבי המרור, כיון שעיקר חיובו מדאורייתא, אין הכרפס, שעיקרו מדרבנן, פוטר את המרור דרך גררא, אלא א"כ כיוון בהדיא לפטרו.

בליל הסדר בזמנינו, יש שתי מצוות מן התורה. הראשונה היא, וְהִגְדַּת לְבִנְךָ [שמות י"ג, ח'], בה נצטוונו על סיפור ההגדה של פסח. השנייה היא אכילת מצה. גם אכילת המרור היא מן התורה, אבל דוקא בזמן שמקריבים קרבן פסח, כמו שכתוב בתורה, עַל מִצּוֹת וּמִרְיִים יֹאכְלֶהוּ, את אותו קרבן הפסח. משא"כ בזמן הזה המרור הוא מדרבנן. כך נפסק בגמ' בפרק ערבי פסחים, ומוסכם להלכה. אולם אעפ"י כן למרור ישנה חשיבות על פני הכרפס, כי עיקרו מן התורה. לעומת המרור, מצות המצה מדאורייתא נוהגת גם בזמנינו, כמו שכתוב [שמות י"ב, י"ח], בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מִצֶּה, הרי שמצותה נוהגת תמיד, ללא קשר לקרבן פסח.

את הקושיא והתירוץ הללו, ראיתי בקובץ אסיפת חכמים [מערכת אסיפת חכמים, קובץ ב' – דף צ"ח], במאמר מאת חכם אחד [הרב מרדכי שלמה]. למרות שהיה אפשר לומר בצורה אחרת, הוא נוקט כך, ומוסיף לקשר זאת עוד למצות ארבע כוסות. הרי מנהגינו לברך על כל כוס וכוס בליל הסדר, וכן מנהג האשכנזים. הספרדים מברכים רק על הכוס הראשונה והשלישית. שואל אותו החכם, בשלמא הכוס השלישית, לפי כל הדעות טעונה ברכה מיוחדת, ואין שום מאן דאמר, שיתכוון בברכת הכוס הראשונה לפטור את כל ארבעת הכוסות – כמו שנוהגים אכן בברכה אחרונה, שמברכים

לקום מלא קומתו, או לבקש ממישהו שיביאם לכאן. מסתבר כי פירות אלו אינם בגדר "לפניו", שכן מושג זה לא נאמר אלא על הפירות שבהישג ידיו, או על פירות שאפשר לבקש ממישהו קרוב שיביאם לכאן. אך על הפירות הרחוקים ביותר, אין דין "לפניו".

בנוגע לשאלתנו, לכאורה אפשר לתרץ עפ"י מה שהקדמנו, כי כיון שמונחים לפנינו כרפס ומרור, והמרור חשוב יותר מהכרפס, מפני שהמרור מפורש בתורה, כמו שקראנו היום בתורה בפרשת החודש, [במדבר ט', י"א], עַל מִצּוֹת וּמִרְיִים יֹאכְלֶהוּ, ומשא"כ הכרפס שעיקרו מדרבנן, וממילא לפי דעת הרשב"א, מובן היטב מדוע צריכים לכוון בברכת הכרפס בהדיא לפטור את המרור, כיון ששני מיני מאכל באותה החשיבות, קל וחומר אם השני פחות חשוב, הראשון פוטר את השני. אבל אם השני חשוב מהראשון, אינו בדין שיפטור שאינו חשוב לְחֻשׁוֹב דרך גְּרָא. כיון שהמרור חשוב יותר, כי הוא מפורש בתורה, צריך לכוון בברכת הכרפס לפטרו, ואלמלא לא יתכוונו לפטרו, יצטרכו לברך עליו ברכה נוספת.

שאלה מהקהל: אבל אין חשיבות אמתית עצמית למרור על פני הכרפס, אלא חשיבות הלכתית, מפני שעכשיו ליל הסדר?

תשובת מרן שליט"א: לכאורה זו הערה טובה. אמנם צריך לדעת כי משיטת הרשב"א האומר שמין שאינו חשוב, אינו פוטר את החשוב דרך גררא, יכולים להיות הרבה השלכות. הפוסקים הביאו כמה עניינים להגדרת חשוב. האחד הוא שבעת המינים, אותם התורה מחשיבה במפורש. וזאת חשיבות הלכתית. יש אומרים גם כי מין החביב עליו, חשוב גם הוא לעניין זה. וכן פרי שלם נחשב, לעומת פרי שאינו שלם. גדולה מזו, לגבי ברכת מזונות, מין מזונות מסויים, כגון פת הבאה בכיסנין, שבקביעות סעודה עליו, נוטלים ידיים, ומברכים המוציא וברהמ"ז, חשוב יותר ממין מזונות אחר, שאין

פעם אחת "על הגפן ועל פרי הגפן", ופוטרים את כל הכוסות – כיון שברכת המזון מפסקת ביניהם, כי ברכת המזון מפסיקה תמיד בין ברכות הנהנין. ממילא אפילו לפי הסוברים כי ניתן לפטור בברכת הגפן את הכוסות הנוספים, גם הם מודים כי יש לברך ברכה ראשונה שוב על הכוס השלישית, כיון שהיא באה אחרי ברכת המזון. לכן הראשונה פוטרת את השנייה, והשלישית פוטרת את הרביעית. אבל קשה לפי הגאונים והרמב"ם ופ"ז מחמץ ומצה הל"ט הסוברים לברך על כל כוס וכוס, וכן הוא מנהיגו, מדוע בברכת הקידוש, איננו יכולים לכוון לפטור את הכוס השנייה?

ומתרין, הכוס השנייה איננה נפטרת בדרך גררא, כי כוס זו חשובה יותר מהכוס הראשונה. אפילו אם כל כוס היא מצוה בפני עצמה, הכוס השנייה חשובה יותר מן הראשונה. גם הכוס הרביעית חשובה יותר מן הכוס השלישית. ממילא הכוס השנייה והרביעית, אינן נפטרות בברכות הקודמות להן, אפילו אם הן היו לפניו, כפי כללו של הרשב"א האומר כי מין שאינו חשוב אינו פוטר את החשוב דרך גררא. כך כתוב שם.

ברגע הראשון התפלאתי לראות זאת. אבל כשמעיינים, נראה שיש בכך סברא. בליל הסדר שותים ד' כוסות. על הראשונה עושים קידוש. את השנייה שותים בסוף ההגדה. את השלישית שותים אחרי ברכת המזון, ואת הרביעית אחרי ההלל. נמצא שבעצם ישנה חשיבות יתר לכוס השנייה והרביעית, כי מצד יו"ט, בלאו הכי צריך לקדש, ממילא הכוס הראשונה יורדת דרגא. גם מצד ברכת המזון, בלאו הכי צריכים כוס, (הגם שאנחנו פוסקים שאין ברהמ"ז טעונה כוס, מ"מ יש הידור בכך גם בכל ימות השנה), לכן גם השלישית יורדת דרגא. אבל הכוסות המיוחדים לליל הסדר בלבד, ואין לנו אותן אלא מצד היום, הן השנייה והרביעית, לכן הן תופסות חשיבות.

באותו המאמר דלעיל, שאל הכותב את השאלה הנ"ל כדלקמן, במשנ"ב סימן תע"ג ס"ק נ"ו כתב דבברכת בפה"א על הכרפס יכוון לפטור גם את המרור שבתוך הסעודה, וכמקור לזה ציין אחרונים. וכן המנהג הנפוץ, וכמובא ברוב ההגדות לפסת.

וקשה, הא מבואר בסימן ר"ו דבירך על דבר, ויש על השולחן מין אחר שברכתו שוה לזה, יצא על הדבר השני ג"כ בברכת הראשון, אע"פ שלא כיון על זה. והכא הרי הקערה שהמרור בתוכה, מונחת לפניו על השולחן, ומדוע צריך לכוון במיוחד לפטור אותה.

ואמר לתרין, עפ"י מה שחידש לגבי ד' כוסות, שאנו נוהגין לברך על כל אחת ואחת מהן, עפ"י פסק הרמ"א בסי' תע"ד. אלו הם אשכנזים, וגם אנחנו נוהגים כך, אבל אנחנו לא בגלל הרמ"א, אלא בגלל שכך מקובלנו בכל הדורות, וכפי שיטת כל הגאונים והרמב"ם [שם], ועוד המון פוסקים הסוברים כך [הביאם מהרי"ץ בתחילת פירושו להגדה]. ואע"פ שלכאורה על כוס שני ורביעי לא היו צריכים לברך, שנפטרו בראשון ובשלישי, אלא שכבר ביארו בזה [בריי"ף, וכ"כ במ"א, וכעין זה בט"ז], שכל כוס הוא מצוה בפני"ע, לכן מברכין על כל אחד ואחד.

זהו תירוץ נפלא, עפ"י הגמרא במסכת פסחים [דף ק"ט ע"ב] האומרת על ארבעת הכוסות, כל חד וחד, מצוה באפי נפשה הוא. אמנם, שם הגמ' דנה מצד זוגות, שלא יהיה כפילות, כי בכך עלולים המזיקים לשלוט ח"ו. אומרת הגמ', בארבעה כוסות בכל זאת אין חשש זוגות, כיון שכל אחת מהכוסות היא מצוה באפי נפשה. מפני כן אומרים הרבה פוסקים, כי משום כן תיקנו ברכה על כל כוס וכוס, בכדי שיהיה היכר מיוחד למצוה, לומר כי כל אחד מהכוסות מצוה בפני עצמו.

הילדים, בכדי שיתעוררו וישאלו. לכן עושים דברים משונים, והכרפס הוא אחד מהם. בכל השנה, הן בשבתות, והן בימים טובים, מגישים את הסעודה תכף לאחר הקידוש. עתה בליל הסדר, תיקנו לאכול ירק אחר הקידוש, כדי שלא יבינו התינוקות וישאלו, מדוע אוכלים ירקות כעת לפני הסעודה? מה קרה? קם התינוק ושואל את אביו, מדוע אוכלים עכשיו ירקות, ולא מגישים את הסעודה? עונה אביו, כי עכשיו אחר הקידוש לא מגישים את הסעודה כבכל שבת, כיון שבלייל הסדר חובה לקרוא תחילה את ההגדה, לספר ביציאת מצרים.

כשישמע זאת התינוק, יקום וישאל שוב, מדוע אם כן אוכלים ירקות, ולא קוראים מיד את ההגדה? גם על זה עונים לתינוק, כי הירקות נועדו לחתך במעיים את המצה שתבוא בהמשך. כיון שאנחנו כיום בני מלכים, והכרפס או הצנון מעוררים את התיאבון, בהיות והירקות משפיעים על מיצי הקיבה, ובכך כשנבוא לקיים את מצות אכילת מצה, נאכל עוד יותר משאר הימים. עתה בליל הסדר אנחנו נוהגים כמו בני מלכים, שבשביל לעורר את תאבונם, מגישים לפניהם תחילה ירקות לאכול, וכך מתעורר תאבונם יותר.

וכן כתוב במסכת שבת ודף ק"מ ע"ב, אמר רב חסדא, בר בי רב דלא נפישא ליה ריפתא, לא ליכול ירקא, משום דגריר. ואמר רב חסדא, אנא לא בעניותי אכלי ירקא, ולא בעתירותי אכלי ירקא. בעניותי. עוד לפני שנהייתי ראש ישיבה, אז הייתי עני, לא אכלתי ירקות. משום דגריר את התיאבון, ואין לי מאכלים מספיק. לא היה לי תקציב לכך. בעתירותי גם לא אכלתי ירקות, דאמינא, היכא דעייל ירקא, ליעול בשרא וכוורי. אומר רב חסדא, עתה בעשירותי אין לי צורך בירקות, אעפ"י שיש לי האפשרות, כי במקום שייכנסו ירקות, ייכנסו בשר ודגים. מובן אפוא שהירקות מעוררים את התיאבון, אוכלים יותר מן הרגיל, וזאת התשובה שצריכים לענות לתינוקות.

ממשיך אותו הכותב ואומר, אך גם בזה צריך עדיין ביאור, דמה עניין מצותה לברכת הנהנין, ומדוע היותה מצוה בפני עצמה, קובעת לה ברכה לעצמה. דהא מצינו בכוס של ברכה, דאין מחוייב בברכה, והוא בפורס מפה ומקדש, עיין חק יעקב סי' תע"ד.

וביאר, עפ"י ההלכה שנפסק ברמ"א בסימן רי"א סעיף ה' דאם עבר ובירך על דבר, בשעה שיש לפניו מאכל אחר שיש להקדימו [כגון שהוא מז' המינים וחביב, עיי"ש], אז אין החשוב נפטר בברכת האינו חשוב, רק אם כיון לזה בפירוש. ומקור דין זה ברשב"א שהובא בב"י סי' ר"ו וסי' רי"א. וטעמו, שאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב דרך גררא, אלא בכוונה. ולפי"ז י"ל גם לגבי ד' כוסות, שכיון שכל אחד מצוה בפנ"ע, יתכן שאחד חשוב מהשני, ואינו נפטר בברכתו.

תירוץ זה נשמע לי מחודש מאד, וחושבני כי אין צריך להרחיק כ"כ, וכדלקמן. עתה נמשיך ונביא את דבריו כלשונם, לגבי הכרפס והמרור שדיברנו.

ועפ"י זה אפשר לומר גם לעניינינו, דברכת הכרפס לא יפטור בסתמא את המרור, אע"פ שהוא על השולחן דיתכן שהמרור חשוב יותר. וכן מסתבר, דמרור עיקר עניינו הוא מדאורייתא, אע"פ שבזמנ"ז הוא מדרבנן, ואילו כרפס אינו אלא מעיקרו מדרבנן. [וכמ"ש במשב"ז סי' תע"ג סק"ח, לגבי פחות מכזית דכרפס]. הגם שהמרור בזמן הזה מדרבנן, כיון שעיקרו הוא מדאורייתא, יש לו חשיבות יותר מהכרפס, אשר כל כולו מדרבנן.

החכם הכותב הבין כי כל החילוק הינו בין דאורייתא לדרבנן. אבל לענ"ד האמת היא שהחילוק עוד יותר מכך. תקנת הכרפס אינה כתקנת חז"ל רגילה האומרת כי חז"ל הצריכו באופן מיוחד לאכול דבר פלוני. כל עניינו של כרפס נתקן בשביל שישאלו התינוקות. ביאור הדבר, הרי בליל הסדר ישנו עניין להתמיה את

נמצאנו למדים, כי למרות שהמרור והכרפס בזמן הזה, שניהם מדרבנן, הכרפס הוא בדרגא פחותה מהמרור, כי את המרור צריכים לאכול בעצם, אבל הכרפס אינו בגדר תקנה, אלא חיוב צדדי, שלא נועד אלא בכדי לעורר את תמיהת התינוקות.

במלים אחרות, אפילו אם היה המרור עיקרו מדרבנן, שהחכמים היו מתקנים זאת זכר לומר, ולא היתה אף פעם חובה כזאת מדאורייתא, מ"מ זה יותר חשוב מכרפס, כיון שהוא זכר לנס יציאת מצרים.

כך אפשר לומר, על דרך מה שפירש אותו החכם, וממילא מתורצת שאלתנו היטב. אבל מה שהוא מוסיף, לגבי הכוס השני והרביעי, שהם נחשבות יותר מהראשון והשלישי, למרות שאנחנו הסברנו וביארנו את הדבר, עדיין הוא נראה מחודש ביותר, ונראה לי כי אין צריך לכל זה.

שאלה מהקהל: אפשר לטעון כנגד אותה סברא, כי אדרבה, הכוס הראשונה והשלישית חשובות יותר מהשנייה והרביעית, כיון שנעשו בהם שתי מצוות.

תשובת מרן שליט"א: אפשר לשמוע מה שאתה אומר, שמחילים שתי חלויות על הכוס הראשונה והשלישית, קידוש וכוס ראשון, ברהמ"ז וכוס שלישי. אבל עדיין ישנו צד שני למטבע, כמו שאמרנו, שעל הכוס הראשונה והשלישית היינו מברכים בלאו הכי, ואפשר להבין גם כך. ואדרבה זה מסתבר יותר.

שאלה מהקהל: מדוע בשאמי ישנם המברכים רק על הכוס הראשונה והשלישית, כדעת השלחן ערוך, הרי כל כוס וכוס היא מצוה בפני עצמה? מה יענו על כך?

תשובת מרן שליט"א: הם סוברים כי מבחינת ברכות הנהנין, הכוס הראשון פוטר את

השנייה, והשלישית פוטר את הרביעית. ומפני שכל כוס היא מצוה בפני עצמה, הם שותים כל אחת בנפרד, שותים אותם ברציפות.

מהרי"ץ [בהקדמתו להגדה של פסח], דן האם אפשר לצאת ידי חובת כל הדעות, גם את האומרים לברך על כוס וכוס, וגם את החולקים. לכן העלה צד, אולי לכוון במפורש בברכת הכוס הראשונה לפטור את הכוס השנייה, ובברכת הכוס השלישית לפטור את הכוס הרביעית, כך אולי נצא לכולי עלמא, כפי שיש אומרים כך.

מהרי"ץ מאריך על כך, ועונה שתי תשובות. האחת, כי הדבר אינו עוזר, וכמו שהרא"ש סובר לברך על תפילין שתי ברכות, גם על תפילין של יד, 'להניח תפילין', וגם על תפילין של ראש, 'על מצות תפילין', וכן נוהגים האשכנזים. ומדוע להיכנס לבעיא כזו, אולי יכוונו בברכת התפילין של יד לפטור את התפילין של ראש? התשובה היא, כי כיון שכל אחת היא מצוה בפני עצמה, דעת הרא"ש שאי אפשר לפטרה בברכת התפילין של יד, והיא מחייבת בברכה נפרדת. כמו בתפילין של יד ושל ראש, שהן שתי מצוות נפרדות, כך ארבעה כוסות, כל אחת היא מצוה בפני עצמה, ובהכרח שבזמן שבאים לפנינו שתי מצוות שונות, אין לכוון בברכה אחת לפטור את השני.

זהו התירוץ הראשון שאומר מהרי"ץ.

עוד כתב לתרץ, כיון שישנו עניין לקיים את תקנת חז"ל, אי אפשר לכוון שלא כרצון חז"ל. כמו לגבי נטילה בליל הסדר, שנוהגים ליטול פעמיים, ואין מכוונים בנטילה הראשונה לפטור את השנייה, ובכך לחסוך ברכת על נט"י, כיון שחז"ל כך תיקנו, ואין לשנות מתקנתם. לילה זה נקרא "ליל הסדר", ללמדנו שישנם סיבות לכל עניין, ולדעת הרי"ף והרמב"ם אין לכוון בכך.

אלא את השיטה שאנחנו נוהגים. יש שני צדדים למטבע, ומהרי"ץ לא בא אלא להסביר אלא את השיטה הזו, ולבאר מה הם אוזנים. הוא לא מכריע לספרדים מהבחינה ההלכתית, שאין לעשות כפי אותם הנוהגים אחרת. הוא מדבר לתימנים שבעבר כולם נהגו לברך על כל כוס וכוס.

ממילא נראה שאיננו צריכים להגיע לאותו פירוש מחודש דלעיל, שהכוס הראשונה חשובה יותר מהכוס השנייה, ולכן אינה נפטרת בסתמא, וכפי דעת הרשב"א, אלא בגלל שבלייל הסדר ישנו עניין מיוחד לברך על כוס וכוס, ואם לא נברך על כל כוס וכוס, לא יורגש שכל אחת מהן היא מצוה בפני עצמה. על ידי הברכה המיוחדת לכל כוס, מורגש וניכר שהמצוה נפרדת לכל אחד.

השלמה ותוספת דברים בדין שני מינים שברכותיהם שוות שהאחד פוטר את השני, חידוש הרשב"א כי אינו בדין שיפטור אינו חשוב את החשוב דרך גררא, דברי כף החיים על כך, ומסקנת מרן שליט"א דאמרין בנדון דידן סב"ל.

נחזור כעת לעיקר שאלתנו. ההלכה עליה דיברנו מקודם, כביכול היא מוסכמת וברורה, שהמין שאינו חשוב, אינו פוטר את החשוב דרך גררא, אלא בדרך כוונה מפורשת, נלמד מתורתו של הרשב"א בפירושו למס' ברכות [דף מ"א], והביאוהו הרבה פוסקים להלכה. לעומתם, בכף החיים [סימן ר"ו אות ל"ט] סובר שאין לנהוג כך למעשה, והגם שמרן הבית יוסף [בא"ח סימן ר"ו וסימן רי"א] הביאו, מכך שבשלחן ערוך לא העלה, מוכח שמרן חזר בו.

ברם, הכף החיים כמעט יחיד בדבר. כל הפוסקים הספרדים בזמננו, לא הסכימו עמו להלכה. למרות שדרך חכמי הספרדים לחשוש מאד לספק ברכות, בעניינינו הם פסקו בפשיטות לחזור ולברך, כדעת הרשב"א. כל אלו, לבד מחכמי האשכנזים, דפשיטא שיאמרו כך, כי הרמ"א [סימן רי"א] העתיק את הרשב"א

וזה לשונו, עוד ראייה ממה שכתב המרדכי גבי נטילת ידים דטיבול ראשון, שאם נתכוון בנטילה דטיבול, לפטור בה כל סעודתו, אינו צריך ליטול שנית וכו' יעו"ש. וכתב עליו רבינו בית יוסף, זה לשונו, ונראה לי, דאין לכוון בכך, שלא לבטל תקנת חכמינו ז"ל שתיקנו ליטול בלייל פסח שני פעמים, עכ"ל. ולדבריו הסכים הרמ"ף בספרו חוקת הפסח. הכא נמי כאן לדעת הרי"ף והרמב"ם וסיעת רחמיהו, אין לכוין בכך, דלדידהו ז"ל מצות חכמים היא לברך על כל כוס וכוס. ואם יכוין, מבטל ומעקר לה למצות ותקנת חכמינו ז"ל שתיקנו לברך על כל כוס וכוס.

אח"כ מוסיף מהרי"ץ דבר חזק מאד. וראיתי להט"ז שכתב וזה לשונו, נראה לי טעם הגאונים, דאגדה והלל לא הוי הפסק, ואפילו הכי צריך לברך בורא פרי הגפן לכל אחר. כיון דחכמים תיקנו ארבעה כוסות, הוי כמתנה בפירוש בשעת ברכה שאין בדעתו לשתות מחמת ברכה זו אלא כוס זה, כיון שצריך לכוס אחר, חייב לברך עליו ע"כ.

כיון שחז"ל תיקנו ארבע כוסות, בברכה על כל כוס וכוס, הרי כאילו מתנה בשעת הברכה במפורש, שברכתו תחול דוקא על הכוס שמחזיק עתה. הט"ז מחדש כי בהיות וזו תקנת חז"ל, הרי בעצם יש לנו כוונה הפוכה (מהשאלה דלעיל), לצאת בברכתו דוקא על כוס זו, ולא לצאת על כוס אחרת.

שאלה מהקהל: האם צריך לכוון כך במפורש?

תשובת מרן שליט"א: לא. כך מונח בגוף התקנה.

שאלה מהקהל: האם יהיה מותר לספרדים שנוהגים כפי השלחן ערוך, לכוון בהדיא בכוס הראשונה, שלא לפטור את הכוס שאחריה, וכך יוכלו לברך שוב?

תשובת מרן שליט"א: לא. כי לשיטתם הרי הוא גורם ברכה שאינה צריכה. מהרי"ץ לא מסביר

להלכה. גם המשנה ברורה פוסק לחזור ולברך. הפוסקים הספרדים פוסקים כך פה אחד. גם השתילי זיתים מסכים בדבר, יעו"ש שלא השמיט את הגהת הרמ"א. אפילו מהרי"ץ סובר לחזור ולברך, שכן בשלושה מקומות בתשובותיו הביא את דעת הרשב"א, ומכריע בדבריו למעשה.

בפסקי מהרי"ץ [ח"ה דף ר"ל] נדפסה תשובת מהרי"ץ [שו"ת פעולת צדיק חלק ב סימן רע"ט] בזה"ל, במעשה בשבת שהיו מסובים אנשים בבית אבל לנחמו, ושותים יין שרף ופירות עץ ואדמה, כדרך המנחמין להביא כל אחד יין שרף ופירות. ויהי מידי הסיבתם לשתות שכר ולאכול פירות (= געלה), באו אחריהם ג"כ אנשים, והביאו עמהם רימונים, מה שלא הביאו הראשונים, כי אם אתרוג וכיוצא. אכלו במסיבה פירות, כגון אתרוגים וכיוצא, והנה באו אנשים אחרים ג"כ לנחם והביאו רימונים. וכשנתנו מהרימונים לאחד מהמסובין הראשונים, מיד בירך על הרימונים בפה"ע, אף על פי שכבר בירך תחלה על האתרוג, ואף שעדיין לפניו מהאתרוג. וקצת תמהו עליו, כיון שעדיין לפניו מהמין שברכתו כברכת הרימונים. והביאו ראיה ממ"ש מר"ן הש"ע [א"ח] סי' ר"ז ס"ה וז"ל, מי שבירך על פירות שלפניו, ואח"כ הביאו לו יותר מאותו המין, או ממין אחר שברכתו כברכת הראשון, א"צ לברך עכ"ל.

אומר מהרי"ץ, ולא כיוונו יפה בתשובתם זו, דכבר כתב הרשב"א דהני מילי כשהיה הפרי האחרון שזה לראשון בחשיבותו. אבל אם הפרי השני שהובא אח"כ חשוב מהראשון, צריך לברך עליו. שאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב דרך גרדא, אלא דרך כוונה. הרימון חשוב יותר מאותם האתרוגים, הוא משבעת המינים, וממילא הוא טעון ברכה נוספת.

והא לך לשון הרשב"א הובא בב"י סי' ר"ז וסוף סי' רי"א וגם בספר א"ח וז"ל, מסתברא דאפילו לר' יהודה, אם היו לפניו אתרוג וזית, וקדם

ובירך על האתרוג, אף על פי שאינו רשאי, אינו צריך לחזור ולברך על הזית, כיון שברכותיהן שוות. והוא שנתכוון לפטור את הזית בברכת האתרוג. אבל בלא מתכוין, לא, דאין בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב דרך גרדא, אלא דרך כוונה. ולפי פירוש זה, אם היה אוכל תפוחים ובירך עליהם, ואח"כ הביאו לפניו אגוזים, אם התפוחים חביבים לו, פטר את האגוזים בברכת התפוחים. אבל אם אינם חביבים, אינם פוטרים את האגוזים, אם לא נתכוון להם תחילה, ע"כ. וכבר כתבתי זה בסי' ר"ו, עכ"ל הב"י.

וכתב מהר"י הלוי, הובאו דבריו בגנת ורדים כלל א' סי' ז', שלמד זה הרשב"א, ממה שכתוב בגמ' פ' כיצד מברכין [ברכות מ"ב ע"ב], דיין שבתוך המזון אינו פוטר יין שלאחר המזון, משום דזה לשרות, וזה לשתות. וכיון שבא לשרות, הוא גרוע, ואינו פוטר את החשוב וכו', ע"ש. היין האחרון חשוב יותר מהראשון, לכן הוא טעון ברכה נוספת.

הטעם שהשני חשוב יותר, כי הראשון לא נועד אלא לשרות, כלומר לא לשם הנאת שתייה, אלא בשביל לשרות את האכילה שבמעיים, לתועלת הסעודה, ממילא שתייתו פחות חשובה מהיין שלאחר המזון, לכן האחרון טעון ברכה נוספת. לומד מכאן מהר"י הלוי, כי גם בכל ברכות הנהנין, לאו דוקא לפני הסעודה ואחר הסעודה, אם הביא אוכל או שתייה, עם מעלה גדולה מקודמיהם, טעון ברכה נוספת.

וכתב שם, דהב"י מסכים לרשב"א, דלא חלק עליו. גם הרב גו"א הביא הך דהרשב"א בסי' ר"ו ויחסה להב"י ז"ל. גם המ"א פ' כן בסי' ר"ז ס"ק ז', ושל"ה דף צ'. גם רמ"א בהגהותיו ססי' רי"א, דמייירי בפירות שוים, ואין לא' חשיבות על האחר וכו'.

הבאנו כבר את דברי הכף החיים האומר כי מרן הש"ע אינו נוקט כך, שהרי הוא השמיט את

מרן הביא סברא בב"י ולא כתב חולק, אף שלא הביאה בשו"ע, ודאי דס"ל למרן כן. ולכן אין לנו אלא דברי הרשב"א, שכתב שצריך לחזור ולברך. וכן כתב במ"ב בסימן ר"א ס"ק ל"ב, לחלק בין פרי חשוב או לא, ע"ש. ובסימן ר"א נתבארו דיני קדימה, איזה פרי חשוב יותר שצריך להקדימו, והיינו מין שבעה, וחביב, ושלם, וקודם לארץ, וראה שם את פרטי הדינים. וראה עוד בבאה"ל בסימן ר"א סעיף ה' ד"ה ובלבד, שהביא דברי רע"א בשם גינת ורדים, שכאשר אוכל אצל בעה"ב חשיב כאילו דעתו על הכל, משום דסמך אתכא דבעה"ב.

בספר בארות יצחק [אות צ"ו] על פסקי מהרי"ץ שהזכרנו מקודם, דנתי בדבר מעצמי בזה"ל, בעיקר דברי רבינו המחבר יש להעיר, עפמ"ש בעצמו בכמה דוכתי, דחידוש שלא העלהו מרן על שלחנו, אעפ"י שבבית יוסף הביאו בשתיקה, מכלל דלא סבירא ליה. א"כ הוא הדין הכא, דחידושא כה"ג, הו"ל לאשמועין. בשלוש תשובות [ראה פסקי מהרי"ץ כאן, וסעיף י' וסעיף כ"ב, כמצוין להלן] של מהרי"ץ, רואים כי הוא סומך על שיטת הרשב"א בהחלט, למרות שאינה מובאת בשלחן ערוך. ותמהתי על כך, הרי מהרי"ץ בעצמו כתב בתשובותיו כמה פעמים [לדוגמא, בחלק א' סימן מ"ה], כי אם ישנו דבר הלכה מחודש בבית יוסף, לא דין שאפשר להבינו מדעתנו, או לדמותו מלתא למלתא, אזי אפשר לדייק ממה שלא הביאו מרן בש"ע, כי הוא חזר בו, ואינו מסכים עמו למעשה. כן הוא גם בעניינינו. מי שלומד את השלחן ערוך, לא יבין מעצמו כי דבר שאינו חשוב לא פוטר את החשוב דרך גררא. מדוע מרן לא מביא את ההלכה הזו, שמע מינה כי הוא אינו סובר כהרשב"א? כך תמהתי, והוספתי, ושוב ראיתי להרב כף החיים סימן ר"ץ ס"ק ט"ל, שכתב, דנראה דמרן לא ס"ל כהרשב"א מטעם הנז', ע"ש. ומש"כ לעיל משם מהר"י הלוי שהובא בגור"ר, דהב"י מסכים להרשב"א, דלא חלק עליו, זהו סגנון רבינו המחבר, אבל שם כתב בזה"ל, לא כתב בב"י שיש מי שחולק על

עיקר דינו של רשב"א בשלחן ערוך. אך הוספנו כי כל גדולי הספרדים בזמננו, מורים ואומרים לחזור ולברך, שלא כהכף החיים. אולם לפי ענ"ד נראה דוקא כי הצדק עם הכף החיים, ועתה אי"ה נברר את מהלכי הדברים משרשם.

כתוב בשו"ת אור לציון [חלק ב' דיני ברכות, פרק י"ד סעיף ט"ז, הערות. דף קכ"ב] כך, בשו"ע בסימן ר"ז סעיף ה' כתב, מי שברך על פירות שלפניו ואח"כ הביאו לו יותר מאותו המין או ממין אחר שברכתו כברכת הראשון, אין צריך לברך. ובמג"א שם ס"ק ז' כתב, דהיינו דוקא בלא גמר לאכול את הראשונים, אבל אם אין מונחים לפניו מפירות הראשונים צריך לברך, אך הלבוש שם כתב דאף אם הביאו לפניו לאחר שגמר לאכול את הפירות הראשונים אין צריך לברך, וקי"ל ספק ברכות להקל, ואינו חוזר לברך. וראה עוד בט"ז שם ובמאמר מרדכי ס"ק ז' ועוד אחרונים שכתבו, דהיינו אפילו לא כיוון בהדיא לפטור עוד פירות, אלא אף אם בירך בסתמא נפטרו שאר פירות, וראה עוד בשעה"צ שם אות כ'.

והנה בב"י בסימן ר"ז הביא בשם הרשב"א, שכל מה שפוטר פירות שיביאו לפניו אף בלא התכוין להדיא לפטרם, היינו דוקא בפרי שאינו חשוב יותר מן הראשון, אבל אם הפרי חשוב יותר מן הראשון, שבדיני קדימה צריך להקדימו, אינו בדין שיהא נפטר בברכת הראשון דרך גררא, אלא רק כשכיוון לפטור עוד פירות, והביאו הרמ"א בסימן ר"א סעיף ה'.

ולכן, הגם שבכה"ח בסימן ר"ז אות ל"ט כתב, שכיון שמרן לא הביא דין זה בשלחן ערוך, משמע שלא פסק כן, ושאין לחלק בין פרי חשוב או לא. מ"מ נראה, שכיון שמרן הביא דין זה בב"י בלא חולק, אין ראיה ממה שלא העתיקו בשו"ע. שאין דרך מרן לכתוב בשו"ע כל מה שהעתיק בב"י. וכן כתב בכנה"ג בתשובות בעי חיי חו"מ סוף סימן פ"א, שאם

הרשב"א וכו' ע"כ. וקרב לזה כתב רבינו המחבר עצמו לעיל בהלכות סעודה סעיף ח'.

ברם, בין כך ובין כך דעת מהר"י הלוי שגם סברת מרן השלחן ערוך כך היא, וכ"ד הרב שתילי זיתים שלא השמיט מספרו הגהת הרמ"א הנז' כדרכו להשמיט מה שאינו מוסכם לדעת מרן. ולא מצאתי למי מהפוסקים שחולק ע"ז, זולת הרב כף החיים. ולעיל סעיף י' ולקמן סעיף כ"ב, תפס רבינו המחבר ג"כ בפשיטות כשיטת הרשב"א הלכה למעשה וכו'.

בזמן שכתבתי את הספר בארות יצחק, לפני ל"ב שנים (שנת ה'תשמ"ז), לא מצאתי למי מהפוסקים שחולק ע"ז, זולת הרב כף החיים. ברוך ה', מאז מצאנו כמה וכמה פוסקים מסכימים לדעת הרב כף החיים, ועתה קם דינא. נלע"ד להורות בהלכה זו סב"ל, כמו שאנחנו מבארים והולכים בעז"ה.

תחילה נביא את החולקים על דעת כף החיים. לעת עתה ראינו את שיטת האור לציון הסובר כי צריך לחזור ולברך, שלא כפי הכף החיים. בספר ברכת ה' [להגר"מ לוי זצ"ל, חלק ג', פרק ט', הערה 14, דף ר"א] האריך מאד בפרטי הנושא, ודחה את דעת כף החיים מכל וכל. בכוונה הנני מביא ומרחיב דוקא בהבאת דבריו, כיון שהוא הקיף את הנושא יותר משאר הפוסקים. ידידנו הגר"מ לוי זצ"ל ישב על המדוכה, ומן הראוי לכוון את עיקר השיעור לדבריו. בעז"ה אנחנו נשיב אח"כ על כל טענותיו, אחת לאחת.

וזה לשונו, כתב הרשב"א בחידושו (ברכות מא.). וז"ל, ומסתברא דאפי' לרבי יהודה [דאמר שמי שהיו לפניו פירות שברכתם שוה ויש בהם ממין שבעה, צריך לברך על מין שבעה ולפטור את השאר], אם היו לפניו אתרוג וזית, וקדם ובירך על האתרוג, אע"פ שאינו רשאי אינו צריך לחזור ולברך על הזית כיון שברכותיהם שוות. והוא שנתכוון לפטור את הזית בברכת האתרוג וכו'. אבל בלא מתכוין לא, דאינו בדין

שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב דרך גררא, אלא דרך כוונה וכו'. דהא משמע דאפי' לת"ק (במתני' ברכות מב.), פרפרת שהיא חשובה פטרה מעשה קדרה, אבל מעשה קדרה לא פטר את הפרפרת. ולפי פירוש זה אם היה אוכל תפוחים ובירך עליהם ואח"כ הביאו לפניו אגוזים. אם התפוחים חביבים לו יותר, פוטר את האגוזים בגדרת ברכת התפוחים. אבל אם אינן חביבים, אינן פוטרים את האגוזים אא"כ נתכוון להם מתחילה. כך נראה לי. עכ"ל. וכן הובאו דבריו בספר ארחות חיים (הל' ברכות אות כ), ובפירוש הרשב"ץ על הרי"ף (ברכות מ"א), ובב"י (סימן רו וסס"י ריא). וכ"כ המאירי (ברכות מ:). וכן פסק הרמ"א בהג"ה (סימן ריא סעיף ה). וכן הסכמת האחרונים שם.

עתה מביא הגר"מ לוי את שיטת כף החיים, וטוען כנגדו טענות. ומ"ש הכה"ח (סימן רו אות טל) שנראה שמרן ז"ל לא ס"ל כדברי הרשב"א הנ"ל, דהא לא כתבו בש"ע. וכן משמע מדסתם בסעיף זה [סעיף ה'] וכתב דאם הביאו לו ממין אחר אי"צ לברך, ולא חילק במין האחר אם הוא חשוב יותר מן הראשון או לא, משמע דאין חילוק, אלא כל שברכתו כברכת הראשון א"צ לברך, עכ"ל, לפע"ד אינו מוכרח, כי ממה שלא כתב מרן את דברי הרשב"א בפירוש בש"ע, אין מזה הכרח שאינו מסכים לדבריו, שידוע שלפעמים מרן סומך עמ"ש בב"י.

ומכל שכן לפמ"ש להלן בסמוך, שכמעט אין דין זה מצוי לדידן דחיישינן לסברת האומרים שהחביב קודם, ולסברת האומרים שהחביב נחשב מה שחביב עתה בעיניו. טוען עכשיו טענה נוספת, מכך שמרן לא הביא את שיטת הרשב"א בש"ע, אין מקום לדייק כי הוא לא סובר כמותו, כיון ששאלה כזו איננה מצויה.

הוא מסביר מדוע נידונו של הרשב"א אינו מצוי אצלנו כ"כ, כי אם מונחים פירות לפני אדם, כגון זית ואתרוג, ולפי הכללים, זית קודם כיון שהוא משבעת המינים, משא"כ אתרוג. הנה

כשכוונתו לפטור בפירוש, ועיקר כוונת מרן להשמיענו שאע"פ שלא היה לפניו בשעת ברכה, חלה עליו הברכה אחר שחלה כבר על הפרי שבירך עליו והיה לפניו, ולא דאמי למברך על פירות כשאין לפניו שום פרי, שאפי שהיה בדעתו בפירוש לפטרם בברכתו, לא חלה הברכה עליהם, כיון שאין שום אחד מהם לפניו.

אם אדם בירך, ואין הפרי לפניו, ואח"כ הביאו לו את הפרי מהמזוזה, וכלשכך מחדר אחר, צריך לברך עוד הפעם. כאן יש לומר כי בא מרן להשמיענו שאם בירך כשהפרי לפניו והתכוון בפירוש לפטור את הפרי השני החשוב, הרי הוא אכן פוטרו כפי מחשבתו, אפילו שהפרי השני לא היה אז לפניו. ממילא אין לדייק מכאן, שמרן סובר כי הברכה פוטרת בסתמא, גם את הפירות החשובים יותר.

גם מה שסיים הכה"ח וז"ל, והטעם [שמרן לא הסכים לדברי הרשב"א] נראה לי, משום דהא דמקדימים החשוב או מין שבעה, אינו אלא לכתחילה ולחיוב מצוה אבל לא לגרום ברכה משום זה, עכ"ל. ברור שהכפ החיים לא נתכוון לחלוק על הרשב"א. הוא רק בא להסביר, מדוע מרן בש"ע איננו סובר כדעתו. טוען הגרי"ח סופר כנגד סברת הרשב"א, הרי בדבריק ישנו חידוש גדול, אם אדם מברך בורא פרי העץ על תפוח, ואח"כ הביאו לפניו ענבים, או אפילו היו לפניו על השלחן ממש, אתה אומר כי לא היה מונח בכוונתו בסתמא לפטור פירות חשובים, לכן צריך לברך שוב, אבל הדבר תמוה, כי אף שהיה צריך להקדים את הענבים, אין זה אלא מפני חיוב מצוה, לא עד כדי שיצטרכו לברך ברכה נוספת? וכי סברת חשיבות שבעת המינים גורמת לחייב ברכה מיותרת?

כנגד טענה זו, משיב בעל ברכת ה', תמהני במחכ"ת שהעלים עינו הבדולח מהסברא הישרה שכתב הרשב"א, מדוע אינך מתייחס

נשאל, מדוע הוא בירך דוקא על האתרוג ולא על הזית, בהכרח שהאתרוג חביב בעיניו יותר, לכן הוא מעדיף ליטול ממנו הראשון.

שורש הדבר תלוי במחלוקת הראשונים, כיצד לפסוק בדיני קדימה, האם פרי משבעת המינים קודם, או שהפרי החביב קודם, דהיינו, אם מונחים לפני האדם פרי שהוא מחבבו ביותר, או פרי מז' המינים. אמנם, גם בדין חביב נחלקו האם מדובר על החביב בדרך כלל, או מה שחביב עתה. להלכה אנחנו פוסקים כי מה שערב לחכו כעת, שם חביב עליו. הרמב"ם פוסק כי החביב קודם לפרי מז' המינים. אבל להלכה איננו נוקטים כך. המנהג הוא להקדים תמיד את הפירות מז' המינים, וברכתם פוטרת את הפירות הבאים אחריהם, בתנאי שברכה אחת להם.

מעתה יש לטעון, הרי גם הרשב"א איננו מסכים לשיטת הרמב"ם הזו, ממילא ברגע שיברך אדם על הפרי החביב עליו, ולא על הפרי מז' המינים, לפי הרשב"א יצטרך לברך שוב, כיון שהיה צריך להקדים את הפרי מז' המינים. אלא שיש לטעון סב"ל, לא לברך שוב על הפרי מז' המינים, כי לשיטתנו שחוששים לשיטת הרמב"ם, אדרבה, הוא עשה כדין בכך שהקדים את הפרי החביב, כי הוא החשוב יותר. לכן אנחנו לוקחים את שיטת הרמב"ם בחשבון, ואיננו מברכים שוב פעם.

ממילא טוען הגר"מ לוי, בדרך כלל שאלה זו איננה מצויה כלל. לכן מובן מדוע השלחן ערוך השמיטה, לפי שהיא רחוקה מהמציאות. מרן כתב את הדינים השכיחים, ואינו מוכרח לכתוב את אותן ההלכות שאינן מצויות.

ומוסיף עוד, ומה שסתם בש"ע סימן ר"ז סעיף ה' וכתב שאם הביאו לו ממין אחר שברכתו שוה א"צ לברך, ומשמע לכאורה שאפי אם המין האחר חשוב, שמכאן מוכיח הכפ החיים כי מרן פוסק שלא כהרשב"א, יש לומר דמיירי

לסברא הנכונה שהביא הרשב"א, אינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב דרך גררא'. על זאת אין לך תשובה?

שאלה מהקהל: אולי הכף החיים מתרץ ואומר כי הפרי משבעת המינים אינו נקרא "חשוב", מהבחינה ההלכתית של 'דרך גררא', לעומת הפרי הראשון, כי כל מה שאמרו להחשיבו, אין זה אלא מפני חיבוב מצוה, לא מפני שהוא תופס חשיבות בעצם?

תשובת מרן שליט"א: אין ספק שהפרי מז' המינים חשוב יותר. לזאת גם הכף החיים מודה. למרות זאת טוען הכף החיים, שדיני קדימה שקבעו חז"ל, אינם מספיקים בכדי להצריך ברכה נוספת. למעשה, אין בדבריו התייחסות לסברת הרשב"א, אלא טענה צדדית אחרת, לכאורה ללא תשובה עניינית. הרשב"א טוען, אינו בדין. ואילו הכף החיים אומר, הגמ' לא דיברה על דיעבד, אלא לחיבוב מצוה.

אינני חושב כמו שאתה מבין, שהכף החיים טוען כי הפרי מז' המינים אינו חשוב לעומת הפרי הקודם. על כך ודאי אי אפשר לחלוק. חייבים להסכים לכך.

עוד טוען בעל ברכת ה', ישנה ראייה מפורשת לשיטת הרשב"א מהמשנה, עליה לא השיב הכף החיים מאומה. ומהראיה שהביא הרשב"א לדבריו מהמשנה (ברכות מב.), שמשמע שאפי' לת"ק, אם בירך על מעשה קדרה לא פטר את הפרפרת. מעשה קדירה הוא תבשיל, וכל דבר מזונות מבושל. אבל הפרפרת היא פת הבאה בכיסנין, ויש גורסים בכיסנין. אלו שני סוגי מיני מזונות, מעשה קדירה אלו מיני מאכל, כגון מה שידוע אצלנו בשם עציט, או קוגל, והכלל בהם הוא, כל כמה שנאכל מהם, אפילו כמות משביעה, לא מברכים עליהם המוציא. לעולם ברכתם היא בורא מיני מזונות. גם סופגנייה המטוגנת בשמן עמוק, ברכתה לעולם תהיה מזונות, אבל אמנם היא לא נחשבת מעשה

קדירה, משום שהיא מטוגנת, שלא כשאר מעשי הקדירה. אבל עכ"פ דין אחד להם. פרפרת, כוללת דברי מאפה כלליים, כגון פת הבאה בכיסנין, שאם קובעים עליה סעודה, מברכים המוציא לחם מן הארץ, עם נטילת ידיים וברכת המזון. כיון שאומרת המשנה, אם בירך על מעשה קדרה, לא פטר את הפרפרת, טוען הרשב"א, אפילו לפי תנא קמא, כיון שהפרפרת, היא פת הבאה בכיסנין כאמור, חשובה יותר ממעשה קדירה בעלמא, כי אפשר לקבוע עליה סעודה, לכן איננה נפטרת בברכת מעשה הקדירה בסתמא. הנה לנו ראייה מפורשת, כי דבר שאינו חשוב אינו פוטר את החשוב בלי כוונה מפורשת. מה תענה על ראייה זו?

ממשיך בספר ברכת השם, כיון שלא מצאנו שום אחד מרבתינו הראשונים שחולק על הרשב"א, רחוק לומר שמרן חולק עליו מסברא דנפשיה, ובפרט שהביא דבריו שתי פעמים בבית יוסף בשתיקה. לפיכך נלע"ד בס"ד שהעיקר להלכה ולמעשה כדעת הרשב"א, ואין לחוש בזה לדעת הכה"ח, ולא אמרינן בכה"ג ספק ברכות להקל, אחר שלא מצאנו לשום אחד מהראשונים שחולק בזה.

אדרבה מצאנו בפירוש לשלושה מרבתינו הראשונים שמסכימים לדברי הרשב"א, וכן פסק הרמ"א והאחרונים, וכנ"ל, הם הארחות חיים, הרשב"ץ והמאירי. וכ"פ הגרי"ח בספר בן איש חי (שנה א', פרשת בלק אות ט). וכן עיקר. עתה נדפס ספר הליכות עולם למרן הראש"ל נר"ו (זצ"ל), וראיתי בחלק ב' (פרשת בלק אות ג) שפסק ג"כ כהרשב"א הנ"ל, ודחה דברי הכה"ח, ע"ש. עד כאן דבריו.

אותו הדבר רואים גם בספר הלכה ברורה נחלק י, סימן ר"ו, בירור הלכה אות י"ב, דף שמ"ה. אחר שפסק כדעת הרשב"א להלכה, כתב וז"ל, כן כתב בחידושי הרשב"א (ברכות מא.). וכן כתב המאירי (שם). וכן הובאו דברי הרשב"א

סק"א) והבן איש חי (פרשת בלק אות כ"ו) ובספרו שו"ת רב פעלים חלק ב' (חלק אורח חיים סימן לב) והמשנה ברורה (שם ס"ק לב) ובשו"ת פעולת צדיק חלק ב' (סימן רע"ט). זו התשובה של מהרי"ץ שאמרנו מקודם. הגר"ד יוסף מצא רק מקום אחד שאומר מהרי"ץ כן, אבל היה עליו להביא עוד שני מקומות שמהרי"ץ פוסק כך שוב, וכמו שציננו לעיל. וכן פסק בחזון עובדיה על הלכות ברכות (עמוד קפ). ועיין בפתח הדביר (סימן ריא סק"א) מה שכתב בדעת הראב"ן בזה.

ברוך ה', ישנם הרבה ספרים. כמות נכבדת של ספרים. אבל בתורת הערה צדדית אשאל, אינני מבין מדוע נוהגים בשיטת הבאת ספרים רבים, תוך התעלמות מהדברים הכתובים בעצמם. הרי ישנה כאן סתירה. בתחילה כתב בעל הלכה ברורה, בסדר ברכות הנהנין להגאון רבי זלמן (פרק ט' אות ז') כתב שיש חולקים על דין זה, ושלכתחילה יכוין בפירוש לפטור את השני. אז הנה מפורש שישנם החולקים על הרשב"א. אבל אחר כך עונה על כך הגר"ד יוסף, בשו"ת שער אשר קובו (חלק אורח חיים סימן ד') כתב, שדינו של הרשב"א מוסכם לכולי עלמא. כשמגיעים לנקודה הזו, צריכים לעצור ולברר, רגע, עם מי הצדק? האם צודק הגר"ז, או שער אשר קובו? הגר"ז אומר שישנם החולקים, והשער אשר קובו אומר הפוך, זה לא יתכן. אם כן צריכים לשבת ולבדוק, להיכנס לעובי הקורה. אי אפשר להתעלם מהערה זו, ולהסתפק בכך שישנם הרבה ספרים המסכימים לפסק זה. הנני מקווה שהנכם מבינים את חריפות הענין...

שאלה מהקהל: מי הם החולקים שהביא הגר"ז? תשובת מרן שליט"א: הגר"ז לא ציין, אך אי אפשר להתעלם ממה שהוא כותב. הגר"ז אומר בפה מלא שהלכה זו שנויה במחלוקת, ואילו השער אשר טוען שאין מחלוקת בדבר. אם כן, צריכים לשבת וללבן את הסוגיא. בעז"ה בהמשך יתבררו הדברים יותר.

להלכה, בחידושי הנימוקי יוסף והרשב"ץ (שם) ובארחות חיים (הלכות ברכות סימן כ'). ועיין עוד בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג סימן ס"ז), ומרן הבית יוסף הביא דברי הרשב"א כאן (בתחלת הסימן), וחזר והביא דברי הרשב"א להלן (סוף סימן ריא). וכן פסק הרמ"א בהגה (שם סעיף ה').

ועיין בסדר ברכות הנהנין להגאון רבי זלמן (פרק ט' אות ז') שכתב שיש חולקים על דין זה, ושלכתחילה יכוין בפירוש לפטור את השני. (אבל בסימן ר"ו סעיף י' הביא בסתם דברי הרשב"א להלכה). ועיין בכף החיים (ס"ק לט ובסימן ריא ס"ק כד) שכתב, שמרן השלחן ערוך לא סבירא ליה להלכה כדברי הרשב"א, ומחמת כן לא הביא דבריו בשלחן ערוך, ושכן מוכח בספר חסידים (סימן תתמז), ודלא כמגן אברהם כאן (סק"ח) שפירש דברי ספר חסידים באופן שאינו חולק על הרשב"א. ועיין עוד בערוך השלחן (סימן ריא סעיף טז).

אולם בשו"ת שער אשר קובו (חלק אורח חיים סימן ד') כתב, שדינו של הרשב"א מוסכם לכולי עלמא. וכן הביאו האחרונים להלכה דין זה. וכבר נודע מה שכתבו כמה אחרונים, שפעמים שמרן הבית יוסף משמיט דין בשלחן ערוך, ואף על פי כן אין הכרח לומר שאינו סובר להלכה דין זה, ויש לומר שסומך בזה על מה שכתב בבית יוסף. ועיין עוד בספר ברכת ה' חלק ג' (עמוד ריא) מה שכתב להשיב על דברי הכף החיים הנ"ל.

בשער הציון שם אות מ"ד הוסיף ידידנו הגר"ד יוסף שליט"א להביא מכמה ספרים הפוסקים כן. וז"ל, וכן פסק מהריק"ש בהגהות ערך לחם כאן. וכן הביא מהר"א אזולאי בהגהותיו על הלבוש כאן (סק"ב) בשם הרדב"ז. וכן פסקו הלבוש (סוף סימן ריא) והמגן אברהם (סימן ריא ס"ק יא) ומהר"ם בן חביב בשו"ת קול גדול (סימן ח') והפרי מגדים (שם) והחיי אדם (כלל ס' אות ב') והמגן גבורים, והחסד לאלפים (שם

גם בספר 'מחוקק במשענותם' (סימן ר"ו סעיף ב', דף קצ"ב) הביא את דיוקו של הרב כף החיים הלומד מכך שלא העתיק מרן את שיטת הרשב"א להלכה, שמע מינה שאיננו מסכים עמו. וחזר והקשה בזה"ל, וצריכים עיון דבריו, הרי הב"י לא העיר על דברי הרשב"א דיש חולקים, אלא הביאו בסי' ר"ו וסי' ר"א, ש"מ דס"ל כן להלכה, דלא יתכן דהשו"ע יחלוק על הרשב"א בלא שום ראיה או שאחד מהראשונים פליגי עליו. ומה שלא הביאו בשו"ע, אינו הכרח, דיש הרבה הלכות שלא הובאו בשו"ע. ושורר בשו"ת אור לציון ח"ב שחלק על הכף החיים. והעיקר להלכה כהרשב"א, דאם בירך בסתמא, ולא נתכוון לפטור פירות שבעת המינים, אינו פוטר דרך גררה אלא דוקא דרך כוונה.

ושוב מצאתי בארחות חיים סימן כ', שהביא דברי הרשב"א להלכה אות אות ע"ש. ולפי"ז ודאי אילו ראה כף החיים דבריו, היה חוזר בו. את שתי השורות הללו אינני מבין בכלל. וכי כיון שנמצאו דברי ארחות חיים הסובר כהרשב"א, ודאי שהיה חוזר בו הכף החיים? מדוע שיחזור בו? הרי הוא מדייק מלשון הש"ע שהתעלם משיטת הרשב"א, כי מרן פוסק שאין צריך לחזור ולברך. מה חידוש שנמצאו דברי הארחות חיים, שיחזור בו הכף החיים? הדבר איננו מובן.

שאלה מהקהל: מדוע הפוסקים אומרים בסתמא, כי אין ראיה ממה שמרן לא הזכירו בש"ע, הרי זאת הלכה מחודשת ביותר?

תשובת מרן שליט"א: זו הערה טובה, ולהלן נדון בזה בס"ד.

עוד כתב ידידנו הרב שמואליאן שליט"א בספר 'מחוקק במשענותם' שם, ועוד עיין בשו"ת גינת ורדים שם שהעיר מלשון הטור ושו"ע מה שדייק בכף החיים דמשמע דלא כהרשב"א, וביאר דמיירי הטור ושו"ע דהיה מתחילה דעתו עליהם לאכלם ונחשב כאילו התכוין לפטור גם פירות

שבעת המינים שהם יותר חשובים, וכן כתב הבית יוסף במפורש סימן קע"ד על דין זה דמיירי שהיה דעתו עליהם לאוכלם, ונתכוון לפטורם בברכתו, לכך א"צ לברך ע"ש. אבל אם לא נתכוון לפטור צריך לברך שוב פעם על פירות החשובים כמ"ש הרשב"א, וזה ממש כמ"ש המג"א ע"ד ספר חסידים דמיירי שהיה דעתו לפטורם ע"ש.

הלכך נראה לדינא כדברי הרשב"א ואין כאן בית מיחוש כלל לסב"ל.

ממש כולם דחו את הכף החיים, מכל וכל.

*

עתה ניכנס יותר לעובי הקורה בעז"ה. ואמנם מצד אחד, אי אפשר לפסוק כ"כ מהר כנגד הרשב"א. הבית יוסף [חלק י"ד] מכנה את הרשב"א 'אור העולם'. הרשב"א הוא מהיותר גדולים בחכמי ישראל. בדרך כלל כשאני מדבר בעברית, הנני גורס, רשב"א, הרי"ש בפתח. אבל במבטא תימני אני אומר כמו שלמדנו אבותינו נע"ג, הרשב"א הרי"ש בחירק. מדוע קוראים אותו הרשב"א? מדוע לא מכנים אותו כפי שאר החכמים, בניקוד פתח. בשלמא הריטב"א, כיון שנוסף אותו יו"ד בשמו, שהרי הוא מה"ר יוס טוב בן אברהם וכו', אבל גירסת הרשב"א איננה מובנת לכאורה. היינו צריכים לומר הרשב"א בפתח, כמו שמכנים את הרמב"ן והרשב"ן וכיו"ב, ג"כ בפתח?

חשבתי על כך, ונראה לי בס"ד, כי זה מפורש שהמלה רשפא בארמית פירושה צייד עופות, כמו שכתב רש"י בכמה מקומות, כגון במסכת שבת [דף ק"ל ע"א, מסכת תענית דף ט' ע"א, מסכת חולין דף קט"ז ע"א]. במסכת בבא קמא [דף ע"ט ע"ב] שנינו, אין פורסין רישיבים ליונים, אלא אם כן היה רחוק מן הישוב שלושים ריס. נישבים הם המצודות, וצריכים חכמה מיוחדת לצייד עופות. רישיבים הם הציידים.

סדר דבריו, נערוך את העניינים בזה אחר זה, בכדי לבאר ולהסביר כי למרות כל זאת צריכים לפסוק בהלכה זו סב"ל.

הקדמתי ואמרת, עד היום, כל הגדולים האשכנזים והספרדים, וגם התימנים, פסקו כפי דעת הרשב"א, שחוזר ומברך. אבל כבר אמר שלמה המלך [קהלת ג', א'], **לֹכַל זָמַן, וְעַתָּה לְכָל חֶפֶץ תַּחַת הַשָּׁמַיִם**. מצאנו כי ישנם לפחות ארבעה או חמשה חולקים על שיטתו של הרשב"א.

תחילה אקדים, כי הנני מתפלא על הרב ברכת ה' שכתב כי הוא מצא שלושה ראשונים האומרים כפי הרשב"א, ואין חולק ומפקפק, וציין בעצמו כאחד מהמקורות, למאירי [ברכות דף מ"א. בדפוס החדש, עמוד 146], כביכול הוא מכריע כפי הרשב"א. ברם אפשר לעיין בגוף דברי המאירי, ולראות כי הוא הביא את הרשב"א בלשון יש אומרים. הרי כבר רומז לנו המאירי במלים קצרות, כי דעת הרשב"א אינה מוסכמת על כולם.

המאירי שם הביא את מחלוקת רבי יהודה ורבנן במשנה, כשמונחים לפניו פירות מז' המינים ושאר פירות, רבי יהודה אומר, מברך על מין שבעה, וחכמים אומרים, מברך על איזה מהן שירצה, דהיינו החביב. אחר כך כתב בזה"ל, **מ"מ יש אומרים, דדוקא בשנתכוון לפטור את שתיהן, שאין הגרוע פוטר את החשוב אלא בכונה**. אותם יש אומרים, הוא הרשב"א דלעיל. עכ"פ, אפילו שהמאירי הביא את שיטת הרשב"א בשתיקה, לא הביאה אלא בלשון יש אומרים, הרי שהוא רומז לנו כי אין הלכה זו מוסכמת אצל כולם.

לא לחנם אבותינו קראו לרשב"א כך, מלשון צייד. הרשב"א היה גוברא רבא כ"כ, עד שבמצודתו הוא צד, טרח והביא לנו בשר שמן, העלה על שלחן המלכים. ומאן מלכי, רבנן. כך נראה לפי הפשטות, כי רישבא הוא צייד, וזאת נתכוונו גם על רבינו שלמה בן אדרת ז"ל. בדרך אגב הזכרת שמו, בשביל שתהיה משמעות לשם, באו לכבדו ולהעריכו, לתת לשמו תוכן חשוב.

כיוצא בזה אומרים על רבינו הרמב"ם. אנחנו רגילים לקרותו **הַרְמַבָּם**. אבל ישנם מפרשים רבים הכותבים, הר"מ במו"ל. הדבר אינו לחנם, כפי שכתב בספר דברי יוסף (סמברי), וכנראה היתה שמועה כזו, כי אותם המפרשים נתכוונו לשבח את הרמב"ם בדרך אגב, לכן כינוהו הר"מ, כלומר הָרַם, מלשון התנשאות וגובה, **בְּמִזְלָה**, היה לו מזל. אינני רוצה להוסיף עוד את ההמשך, כי בר פלוגתא ידידה, הוא הראב"ד ז"ל, רמוז בשמו, כי הוא נקרא כך מלשון **הָרַב אָבֵד**. ספרי הראב"ד אבדו, והוא לא זכה שספריו וחיבוריו יגיעו לידינו. הראב"ד היה גאון עצום ואדיר, ובכל זאת הרבה מספריו החשובים נאבדו מאתנו, חידושין על התלמוד. במלים אחרות, לא היה לו מזל, כביכול כוכבו אבד. משא"כ הרמב"ם, הוא **רָ"ם בְּמִזְלָה**. מזל גבוה. רואים אפוא כי הכניסו גדולי הדורות כוונות נוספות בשמות החכמים.

הגאונים אומרים [הובאו דבריהם בספר הערוך] כי **רְשָׁבָא** בארמית הוא נוטריקון, ראש בית אב. על דרך מה שכתוב **נשיא בית אב**, ותרגם אונקלוס, **רב בית אב**. ואכמ"ל. זה מחזק את מה שאמרנו כי ישנה משמעות נוספת בשמו של הרשב"א.

*

בספר 'על הכל' [להר"מ מאיברא, תלמיד מהר"ם מרוטנבורג, נדפס בברדיטשוב ה'תרס"ח, עמוד 20] הביא את שיטתו של רבינו שמשון, שיוצא כי הוא חולק במפורש על הרשב"א. וז"ל שם, אמר רבינו שמשון, אם הביאו לפני אדם אחד

ובכן, נבוא להשיב בס"ד על הטענות, אחת לאחת. אמרנו מקודם כי בעל ברכת ה', דוחה את דברי כף החיים מכל וכל. בשביל להבין את הדברים על בריס, אעיר תשע הערות על

שלא בסעודה, תפוחים או אגוזים, ובירך עליהם בורא פרי העץ, ואבל מהם, ולא היה בדעתו שיביאו עוד פירות לפניו. ושוב הביאו לו פירות, אפילו הם מז' המינים. אם יש עוד לפניו מאותם פירות ראשונים, שוב אינו צריך לברך להנהיג פירות שהביאו לו עוד. רבינו שמשון אומר במפורש ובפה מלא, שלא כהרשב"א, שאינו חוזר ומברך, למרות שפירות משבעת המינים חשובים הרבה יותר מתפוחים ואגוזים.

הספר 'על הכל' הוא ספר נדיר, ולבטח לא היה מצוי להם כל כך, ולא ראוהו. מצינו גם לראבי"ה [ברכות סימן קי"ז, דף מ"א ע"ב. במהדורא החדשה דף ע"ב], הוא רבינו אליעזר ברבי יואל הלוי, שאומר גם הוא שלא כהרשב"א. גם ספרו לא נדפס אלא מקרוב. וזה לשונו, היכא דאין ברכותיהן שוות, דמברך וחוזר ומברך, דוקא בנמלך ומכוון למצוה מן המובחר, ואין דעתו לפטור זה בזה לכתחלה. אבל אם טעה, תנן בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא. המוציא לאור שם [הר"ד דבליצקי, הערה נ"ג] הרגיש והעיר בכך, אך אין לנו הפנאי מסכים כעת לפלפל בכל השיטות. הוא ציין לספר עיניים למשפט, ששם הוא הסביר את עמקות לשון הראבי"ה, וגם לגבי מה שכתב 'אבל אם טעה', דהיינו אפילו טעה. והוסיף עוד בהדיא, ושיטת רבינו כאן, אינה מסכמת עם מש"כ הרשב"א, הביאו ב"י ריש סימן ר"ו וס"ס רי"א, דבירך על האתרוג, לא פטר הזית החשוב מיניה אם לא נתכוון לכך, שאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב דרך גררא, אלא דרך כוונה.

אגב, בלשון הספר 'על הכל' דלעיל, ישנה תמיהה לכאורה. הוא כותב, אמר רבינו שמשון, אם הביאו לפני אדם אחד שלא בסעודה, תפוחים או אגוזים וכו'. כבר כמה שבועות היה קשה בעיני, מדוע מדבר רבינו שמשון דוקא שלא בסעודה? משמע מזה שאם היו מביאים לפניו את הפירות בסעודה, הדין היה שונה. הדבר אומר דרשני, מדוע ישנו הבדל

בין תוך הסעודה ללא סעודה, הרי גם בתוך הסעודה מברכים על תפוחים ואגוזים, כיון שהם אינם נחשבים באים מחמת הסעודה וכו'. זמן רב לא מצאתי תירוץ. חשבתי לעצמי בפשטות, אולי הדבר קל וחומר. אחר הסעודה אומר לנו רבינו שמשון, כי אין צריך לברך שוב, אם כן, קל וחומר אם אנחנו נמצאים בתוך הסעודה, אז בודאי צריכים לברך שוב. לכן תירצתי לעצמי, אולי הוא מתכוון לומר בלשון 'אפילו'. וזה דחוק כמובן. חיפשתי שם במקומות אחרים, והנה לא חזר לדון ולפרט זאת. [ויעו"ש בדף 19, עתה אפרש דיני ברכות שלא באמצע הסעודה. אם מביאין לאדם מיני פירות וכו'].

אבל בליל שבת האחרונה, ישבתי ולמדתי סוגיא זו יחד עם בךהזקונים שלי, דוד הי"ד, ויהי דוד לְכָל דְּרָכָו מְשָׁפִיל [שמואל א' י"ח, י"ד]. הוא אומר פשט נחמד, שבהחלט יכול להיות נכון. אנחנו שאלנו, מדוע רבינו שמשון אומר את דינו דוקא שלא בתוך הסעודה. בא דוד הי"ד ותירץ, אם היה אוכל את הפירות בתוך הסעודה, אזי אפילו אם הפירות הראשונים כבר אינם לפניו, כגון שהם נאכלו כבר, בכל זאת הפירות החשובים נפטרים, כיון שהסעודה מקשרתם ומחברתם ביחד. במלים אחרות, כוונת רבינו שמשון בזה זאת כלפי הפרט של אם הפירות עדיין לפניו, שצריך לברך שוב, אבל אם אנחנו נמצאים בתוך הסעודה, בכל גווני אין לברך שוב.

אלו הם דבריו, ויישר חיליה לאורייתא. ובכל זאת אוסיף עוד פירוש אחר שעלה אז בדעתי, סברא בדיוק הפוכה. רבינו שמשון מדבר דוקא שלא בתוך הסעודה, כיון שאם אדם יושב ואוכל רק פירות, אזי סעודתו היא סעודת פירות. ממילא אם מביאים לפניו פירות נוספים, כשעדיין יש מן הראשונים, הם נפטרים בברכה הראשונה. משא"כ אם אדם יושב ואוכל סעודה, לחם, בשר או מרק, אזי הפירות נחשבים כדבר צדדי, לכן אם אכל אז תפוחים, ואח"כ הביאו לו ענבים, אפילו אם התפוחים

שברכותיהן שוות. ואפילו יש לאחד דין קדימה על השני, לכתחלה כששניהם לפניו, הרי החשוב והמוקדם נפטר בברכת שאינו חשוב, אף שלא נתכוון בפירוש לפוטרו.

הגר"ז אומר במפורש שישנם חולקים, ואי אפשר להתעלם מדבריו.

ומה שטענו, הרי בספר שער אשר וקובו, או"ח סימן ד', דף ג' כתב כי אין מי שחולק על דין זה, והרי בעל ספר שער אשר הוא גוברא רבא, וחריפותו הרבה ניכרת מספרו. אך האמת כי גם הוא לא ראה את הספר 'על הכל', וגם לא את ראבי"ה, וכמו שנעתיק את דבריו לפנינו, וגם לא את המאירי.

בשו"ת רב פעלים [חלק ב' או"ח סימן ל"ב] דן בסוגיא זו, והביא את גם דעת הרב שער אשר, וזה לשונו, ואחר החיפוש בספרי האחרונים, ראיתי בס"ד להרב הגדול מהר"א קובו ז"ל בשער אשר ח"א בא"ח סי' ד', שנשאל במי שהיה אוכל פירות שאינן מן שבעת המינים דרך עראי, ואחר פלות הפירות שמה מים, ובירך בורא נפשות רבות על המים, ולא כיון לפטור הפירות דשכחם ולא אדעתיה, ואחר שבירך נזכר, ולשאל הגיעו אם צריך לחזור ולברך על הפירות או לאו.

וכתב תשובה דלא תליא הא בפלוגתא דרבוותא דפליגי אם מצות צריכות כוונה או לאו, ופסק מרן ז"ל סי' ס' כמ"ד דסברי צריכות כוונה, וכן פסק בסי' רי"ג דאם בירך בלי כוונה לא יצא דצריך לחלק ולומר דודאי אף לכת הסוברים דאין צריך כוונה, אינו אלא כשעכ"פ בירך על הדבר עצמו, בהא הוא דקאמר, דהגם שלא נתן לבו בשעת הברכה לכוונו יצא, משא"כ בהא דנ"ד דלא בירך על הפירות כלל, אלא על המים, אפשר דגם המה יודו דבעי לברוכי פעם שנית, ולדידי לא דמי אלא למ"ש הרשב"א פרק כ"ט דף מ"א, והובא בב"י סי' ר"ו ורי"א, דהיכא דבירך על החשוב פוטר את

עדיין לפניו, יש לומר שאין הענבים נפטרים בברכת התפוחים, אפילו אם התפוחים עדיין נמצאים פה עמו, כיון שבתוך הסעודה הברשית וכיו"ב, אין שום קשר בין אכילת התפוחים לענבים.

אלו שתי סברות מנוגדות, וצריכים לעיין בהם. אנחנו מתרצים כעת כי הסעודה איננה מקשרת בין התפוחים והענבים, כיון שבבכח הסעודה לקשר מאכלים הבאים מחמתה, לא את הפירות שאינן שייכות לה, ואילו בני ה"ה דוד הי"ו אמר מקודם, כי אדרבה, בכח הסעודה לקשר עוד יותר.

נחזור לעניינינו. נמצאנו למדים כי מפורש בראבי"ה שדעתו שלא כהרשב"א. מה גם שאמרנו עוד כי לבד מרבינו שמשון וראבי"ה, גם הגר"ז אומר במפורש יש ישנם החולקים על הרשב"א. הגר"ז כתב [סדר ברכות הנהנין פרק ט' הלכה ז'] כך, מי שהיו לפניו מעשה קדירה של ה' מיני דגן, ופת הבאה בכיסנין, שברכתו גם כן בורא מיני מזונות, אלא שקביעות סעודה מועלת לו לברך המוציא, ובירך על מעשה קדרה, לא פטר את הפת הבאה בכיסנין, אלא אם כן נתכוון בפירוש לפטרם בברכה זו, לפי שאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב ממנו שלא בכוונה. וכן אם היו לפניו שני מיני לחמניות, ופת הבאה בכיסנין, שהאחד קביעות סעודה מועלת בו, והשני אין קביעות סעודה מועלת בו. כפי שכבר דיברנו בעבר שישנם שני סוגי לחמניות, ישנן דקות ורכות, ואין עליהן קביעות סעודה, וישנן כאלו שאפשר לקבוע עליהן סעודה. אומר הגר"ז, אם בירך על השאינו חשוב קודם, ולא כיון לפטור את השני, צריך ברכה נוספת. או פת הבאה בכיסנין שקביעות סעודה מועלת בה, עם פרורי לחם מדובקים שאין עליהם תורת לחם או שנתבשלו.

ויש חולקים על כל זה, ואומרים שאין חילוק כלל בין דבר החשוב לשאינו חשוב כל כך, כל

שאינו חשוב דרך גררה, משא"כ כשיברך על הגרוע דאינו פוטר את החשוב דרך גררא אלא דרך כוונה ע"כ, והרב ז"ל שם האריך לברר דהאי דינא דהרשב"א הוא מוסכם לכ"ע, וכתב אשר על כן הכא בנ"ד שבירך על המים שהם גרועים לגבי הפירות, לא מפטרי הפירות דרך גררה, אלא דרך כוונה, וצריך לחזור לברך ברכה אחרונה על הפירות, יע"ש.

כמו שאמרנו, מהספר שער אשר, אין ראיה לעניינינו כלל וכלל. עיינתי בספר שער אשר עצמו, שם רואים כי הוא דן בדברי הכלבו, האם דבריו סותרים להלכה זו, או שלא, ובסוף הוא מחלק ומפלפל, עד שהוא מסיק כי דינו של הרשב"א מוסכם לכולי עלמא. ומה שאמר בסוף הדברים כי דינו של הרשב"א מוסכם לכולי עלמא, אין כוונתו לומר כי הוא פתח ובדק את כל ספרי הראשונים. הוא לא ראה את רבינו שמשון, ולא את ראבי"ה וכו'. כל נידונו שם האם הכלבו חולק על הרשב"א, או שלא. ממילא מה שהוא מסיים ואומר כי הכלבו לא חולק, ולכן דינו של הרשב"א מוסכם לכולי עלמא, לא נאמר אלא כלפי עניין זה, כלפי הפוסקים שהוא ראה ודן, אבל את הגר"ז הוא בודאי לא ראה. אם היה רואה, היה לו לדון בדבריו.

וזה לשונו, ויש לתמוה על מג"א דמשה חלוק להכלבו עם סה"ת. ולא היא, דהכלבו קאי בשכלו הפירות, ואף הרשב"א והנמשכים אחריו לא אמרו אלא בשיש עדיין לפניו מהראשונים, כמו שראיתי בתשו' מהר"י הלוי שהובאה בגו"ר כלל א' סי' ז'. באופן דהאיי דינא דהרשב"א ז"ל, הוא מוסכם לכולי עלמא.

ממילא אנחנו שואלים, וכי גוברא אגוברא קא רמית? "עלמא" שאמר בעל שער אשר, לא נאמר אלא כלפי הפוסקים שהוא דן עליהם, אבל הוא לא דיבר כלל על שאר הראשונים שכתבו בהדיא הפוך.

*

עתה נענה בעז"ה, על כל הטענות לפי סדר הספר ברכת ה', ונשיב עליהן אחת לאחת. נעמיד אותם על תשע נקודות. נסביר מה שהוא טוען, ומה יש להשיב על כך.

תחילה אומר ידידנו הגר"מ לוי זצ"ל, ממה שלא כתב מרן את דברי הרשב"א בפירוש בש"ע, אין מזה הכרח שאינו מסכים לדבריו, שידוע שלפעמים מרן סומך עמ"ש בב"י.

הנה השדי חמד [כרך ו', כללי הפוסקים, סימן י"ג אות ה'] כתב וז"ל, מרן בש"ע אורחיה הוי להשמיט איזה דברים תחת שלוש. א) לפי שהוא רחוק המציאות. ב) לפי שהוא פשוט. ג) לפי שנלמד מדין אחר שכתב בש"ע. כ"כ הרב ויקרא אברהם נר"ו דף ק"כ אות ט"ז בשם מרן החיד"א בברכ"י סי' ש"ד, ויוסף אומץ דף ד"ך, וחיים שאל דף ג"ן. נכון הדבר שישנם הלכות הכתובות בבית יוסף, ולא בש"ע. בבואנו לדייק ממה שנשמטו הלכות אלו בש"ע, כי פירוש הדבר הוא שמרן חזר בו, עלינו לדעת שלושה כללים. א. לפי שהוא רחוק המציאות, כלומר עניין לא שכית. ב. לפי שהוא פשוט. ג. שנלמד מדין אחר שכתב בש"ע. אח"כ השדי חמד דן בזה, ועכ"פ זו המסקנא.

ממילא יוצא בעניינינו שמוכח כדעת הכף החיים, מכך שמרן לא העתיק דין זה. שהרי הדין הוא בודאי לא פשוט, וגם אינו נלמד מדין אחר. אלא שיש לטעון מ"מ כי זה רחוק המציאות, אבל זוהי טענת הגר"מ לוי הבאה, כדלקמן.

הוא טוען, הלכה זו איננה שכיחה, וכמו שהתבאר לעיל, לכן השמיטה מרן. אמנם אנחנו טוענים על כך, אדרבה, הלכה זו שכיחה מאד. חושבני אדרבה כי אנשים לא שמים לב להלכה זו, מרוב רגילותה. הרי כבר דיברנו ופירטנו מקודם, כי הלכה זו אינה נוגעת דוקא לברכת בורא פרי העץ, אלא לכל ברכות

להיות משבעת המינים. גם חביב הוא גדר נוסף, וכן שלם.

שאלה מהקהל: אבל הפוסקים לא מזכירים אלא את שבעת המינים וחביב?

תשובת מרן שליט"א: לא. הם מזכירים גם שלם, וגם המוציא בקביעות סעודה, וכן הלאה. בפוסקים מבואר הכל.

שאלה מהקהל: לפי הרשב"א, מה הדין אם יתכוון במפורש לפטור את החשוב?

תשובת מרן שליט"א: יצא ידי חובתו. לא יברך שוב.

כיון שהנני הולך לפי סדר הספר ברכת ה', נביא כעת את טענתו השלישית. ומה שסתם בש"ע סימן ר"ז סעיף ה' וכתב שאם הביאו לו ממין אחר שברכתו שוה א"צ לברך, ומשמע לכאורה שאפי' אם המין האחר חשוב, מכאן מוכיח הכף החיים כי מרן פוסק שלא כהרשב"א, יש לומר דמיירי כשכוונתו לפטור בפירוש, ועיקר כוונת מרן להשמיענו שאע"פ שלא היה לפניו בשעת ברכה, חלה עליו הברכה אחר שחלה כבר על הפרי שבירך עליו והיה לפניו, ולא דאמי למברך על פירות כשאין לפניו שום פרי, שאפי' שהיה בדעתו בפירוש לפטרם בברכתו, לא חלה הברכה עליהם, כיון שאין שום אחד מהם לפניו.

כך כתובה הלכה בש"ע, מי שברך על פירות שלפניו, ואחר כך הביאו לו יותר מאותו המין, או ממין אחר שברכתו כברכת הראשון, אינו צריך לברך. אומר הגר"מ לוי כי מדובר בהתכוון במפורש, ממילא הלכה זו אינה סתירה לרשב"א.

אמנם, אינני יודע אם צריכים להתווכח ולדון בכך, כי הכף החיים אינו מחוייב כלל ועיקר להסכים לטענה הזו, כי היא דחוקה מאד. מנין לנו שהשלחן ערוך דיבר על כוונה מפורשת? בשביל להתכוון במפורש, צריכים לכתוב במפורש... זו אינה טענה.

הנהנין, ואפילו לגבי פת הבאה בכיסנין, ממילא למשל אם נמצאים לפניו ביסקויטים וסופגניות, אשר מצד הדין יש להקדים את הביסקויטים, כיון שהסופגניות פחות חשובות, כי אפילו אם יקבעו עליהן סעודה, ואפילו יאכל כמות מרובה במקום ארוחת הצהריים, כאילו אחזו בולמוס. לפי כל השיטות הכמות מספקת לקביעות סעודה, למרות זאת, לעולם ברכתן תהא מזוונות, וגם אין נטילת ידיים והמוציא, כי קיימא לך, טיגון כבישול. כמו המעשה קדירה שאין עליו קביעות סעודה, כן הסופגניות. נמצא אפוא כי הביסקויטים קודמים לסופגניות. דא עקא, חושבני כי רוב העולם אפילו לא מעלה על דעתו כי יש כאן שאלה.

לכן ראשית צריכים לדעת, כי יש להקדים את הביסקויטים. כיון שעל הביסקויטים אפשר לקבוע סעודה, כמו עוגה ושאר המאפים, ופת הבאה בכיסנין, וברכתם תיהפך להמוציא, יש להקדימם לאכיל הסופגניות. הרשב"א הוסיף עוד, כי אם יברך על הסופגניות, ללא כוונה מפורשת על הביסקויטים, אזי יש לברך שוב עליהם, כי הם חשובים יותר. הנני שואל, האם הלכה זו אינה מצויה? האם עליה אפשר לומר כי מרן לא העלה אותה לפי שאינה שכיחה?

אותו הדבר לגבי ברכת שהכל. מונחים לפני אדם מים ומיץ. אם בבואו לברך שהכל על המים, לא יתכוון לפטור את המיץ, לפי הרשב"א צריכים לברך שוב על המיץ. זהו דין שכיח מאד.

שאלה מהקהל: מה הדין במים וקפה? אם בירך על המים, ולא התכוון לפטור את הקפה.

תשובת מרן שליט"א: לפי הרשב"א זה אותו דבר. בודאי שהקפה חשוב יותר מהמים.

שאלה מהקהל: אבל בדרך כלל חשוב הכוונה לחביב?

תשובת מרן שליט"א: לא. ישנם הרבה דרגות לחשיבות, מכל מיני בחינות שונות. חשוב יכול

השגה רביעית. מדוע הכף החיים טוען טענה מסברא, ומתעלם מסברת הרשב"א. וזה לשונו, תמהני במחכ"ת שהעלים עינו הבדולח מהסברא הישרה שכתב הרשב"א, 'אינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב דרך גררא'. הרשב"א טען, אינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב אגב גררא. צריכים לברר בעצם מה מקור הדברים.

בסברא זו, של 'אינו בדין', משתמשים חז"ל והפוסקים, בהרבה מקומות. הביטוי בא להגדיר דבר שאינו מתקבל על הדעת. לא יתכן לומר דבר מסויים זה, כי הוא נגד הסברא. בדרך כלל סברא זו מצויה בתלמוד הירושלמי, אבל היא ישנה גם במשנה במס' מדות [פרק ג' משנה ד']. נציין לכמה מהמקומות, במס' מדות שם, אינו בדין שיונף המקצר על המאריך. ירושלמי מסכת חגיגה [פרק ב' הל"א] מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה מהלך על הדרך רוכב על החמור וכו'. אמר, אינו בדין שאהא שומע כבוד קוני ואני רכוב על החמור. עוד בירושלמי [חגיגה פרק ב' הלכה ד'], אינו בדין שיהא שולחנך מלא ושולחן קונך ריקם. ירושלמי מגילה [פרק ג' הלכה ז. ועוד], א"ר לוי, אמר הקדוש ברוך הוא, אינו בדין שיהו בני מתקללין ואני מתברך. ירושלמי פסחים [פרק ד' הלכה א'], אינו בדין שתהא עסוק במלאכתך, וקרבנך קרב. בתחילה עלה במחשבתו, שמא סברת 'אינו בדין' שייכת דוקא לירושלמי. אבל זה אינו, כי רואים במפרשים, ראשונים כאחרונים, המשתמשים הרבה בסברא זו של 'אינו בדין', במקומות רבים.

נחזור לדברי הרשב"א. חושבני כי הוא כתב כאן סברא עמוקה. ישנה חקירה בדיני עיקר וטפל, המפורסמת אצל הלמדנים הגדולים. נדמה לי כי מקור החקירה היא בשיעורי הגרנ"ט [הגאון רבי נפתלי טראפן], וגם החזון איש מדבר עליה. אמנם, חקירות מסוג זה אינן מתאימות לשיטת לימודו של החזון איש, אבל תלמידי הגרנ"ט באו ודיברו עליה עם החזון איש, ומתוך

שאלתם, יצא החזון"א מגדרו וכתב את הדברים בספרו.

הם חוקרים כדלקמן. הכלל הידוע שמברך על העיקר, ופותר את הטפלה, האם פירוש הדבר, שהטפל איננו טעון ברכה כלל, או שברכת העיקר פותרת את הטפלה, דהיינו שהברכה חלה גם על הטפלה.

בנוגע לעניינינו, כשאומר הרשב"א, אינו בדין שיפטור שאינו חשוב את החשוב דרך גררא, כוונתו היא כדלקמן. אם מכוון המברך במפורש לפטור את העיקר, כגון שמברך על תפוחים, ומתכוון לפטור גם את הענבים, אזי למרות שאסור לעשות כן לכתחילה, כי צריכים להקדים את הפרי משבעת המינים, מכל מקום, כיון שהנפקא מינה היא רק לאחר מעשה, אם עבר ועשה כן, הרי הברכה חלה גם על החשוב. אבל אם המברך לא התכוון לפטור את החשוב, אין לומר שברכת הטפל פותרת את החשוב דרך גררא, כיון שדרך גררא פירושו הוא, שהברכה לא חלה כלל על הפרי החשוב. אין הברכה חלה אלא על הפרי שאינו חשוב, אבל על הפרי החשוב אין שום ברכה. זהו שטוען הרשב"א, אינו בדין וכו', כי אם החשוב ייפטר, יצא שהברכה חלה על הטפלה, ואילו החשוב נפטר בלא ברכה כלל, כמו הצד הראשון בחקירה דלעיל, וזה לא יתכן.

מעתה אפשר לומר, כי כלפי טענת הרשב"א האומר, אינו בדין וכו', על זה גופא יכול להתווכח הכף החיים. כיון שסברת הרשב"א נשענת על הצד האומר שהפרי הטפל נפטר בלי ברכה, אבל הכף החיים מסביר את שיטת החולקים ואומר, כי ברכת הטפל חלה גם על החשוב, לא כמו שהבין הרשב"א שהחשוב נפטר בלי ברכה.

טענה חמישית טוען בספר ברכת ה', הראיה שהביא הרשב"א לדבריו מהמשנה (ברכות מב.), שמשמע שאפי' לת"ק, אם בירך על

ואולם יש לברר מה שכתב הגר"ז שם שיש חולקים על כל זה. שלכאורה הב"י הרמ"א ומג"א הביאו דין זה בסתמא ללא מחלוקת. ונראה דיעויין בסי' קע"ו ס"ב ברמ"א שכתב בירך על הפרפרת פוטר מעשה הקדרה שהוא דייסא.

אנחנו קוראים, דַּיָּסָא. גם בספרי הקדמונים מוכח כך, כתוב דיאסא, בתוספת אל"ף, לא כמו שמבטאים אחרים כיום הדל"ת בפתח, והיו"ד בשוא נח, אלא הדל"ת בשוא והיו"ד בפתח.

וכן אם בירך על מעשה קדרה פוטר את הפרפרת, ועיין בדרכי משה שם שכתב שכן משמע בגמ', וכן פירש הרמב"ם בפירוש המשנה, והעיר שם מדברי רבינו יונה. והנה אם נפרש שהפרפרת היא פהב"כ, כמו שפירש הרשב"א, א"כ צע"ג, שהרי הרשב"א כתב להלכה שאין מעשה קדרה פוטר פרפרת אלא במתכוון. ולא נראה שהרמ"א כיוון לפסוק שלא כהרשב"א, ובפרט שהרמ"א פסק בסי' רי"א את הרשב"א, ומשמע שם ברמ"א שבכל דיני קדימה הדין כך, ולא דווקא בברכת בורא פרי העץ בלבד. וכבר עמד בקושי זה הראש יוסף, וציין לדבריו בפמ"ג א"א ס"ס קע"ו.

ומדבריו נראה שהרמ"א כאן מפרש פרפרת כמו שפירש הרמב"ם ועוד ראשונים, שהוא פירורי פת המעורבים בדבש. ולא פהב"כ. ולכן אין זה סותר כלל לדינא דהרשב"א. ועיין גם בדמשק אליעזר ס"ס קע"ו, וכן כתב ליישב בספר בני ציון (לגרב"צ ליכטמן זצ"ל).

לדברי הרמב"ם וסיעתו, פרפרת היא דייסא, וגם עליה, אפילו בקביעות סעודה אין ברכתה המוציא. ואילו הרשב"א המביא ראיה ממשנה זו, זה לפי שהוא סובר בפירוש פרפרת, כי היא פת הבאה בכיסנין. ממילא מתורצת קושית הגר"מ לוי, כי לפי רוב הראשונים, אין ראיה מהמשנה.

מעשה קדרה לא פטר את הפרפרת. מקשה הגר"מ לוי, הנה לנו בהדיא כסברת הרשב"א, מכך שמעשה קדרה אינו פוטר את הפרפרת, שמע מינה כי מאכל שאינו חשוב אינו פוטר את החשוב דרך גררא.

אבל ישנה תשובה על כך. אמנם הרשב"א מפרש כי הפרפרת, היא פת הבאה בכיסנין, אבל הרמב"ם ועוד ראשונים מפרשים פירושם אחרים, מהי הפרפרת. רש"י אומר כי הפרפרת הן דגים ופרגיות. הרמב"ם מפרש כי הם פירורי לחם שנילושו עם דבש. ממילא אין שום מקום לקושיא.

את הדברים דלעיל כתוב כבר בקובץ ישורון [מאסף תורני קובץ כ"א, שערי הלכה דף תר"ז תר"ח]. שם הביא את דברי הגר"ו, וטען בדלעיל. מתוך דבריו זכינו בדרך אגב לדעת גם מי הם החולקים על הרשב"א.

וזה לשונו, והנה דברי הגר"ז שאין תבשיל מזונות פוטר פת הבאה בכיסנין אלא כשהתכוון לפוטרו מפורשים ברשב"א מ"ב ע"ב בדין בירך על הפרפרת לא פטר את הפת וכו'. ועוד מבואר ברשב"א דף מ"א סוף ע"א שמשנה זו היא ראיה לחידוש זה שאין החשוב נפטר בברכת האיני חשוב אלא בכוונה ולא דרך גררה וכו'. וזו לפי פירוש זה אם היה אוכל תפוחים ובירך עליהם, ואחר כך הביאו לפניו אגוזים, אם התפוחים חביבים לו יותר, פוטר את האגוזים בגררת ברכת התפוחים, אבל אם אינן חביבים, אינם פוטרים את האגוזים, אלא אם כן נתכוון להם מתחילה. וזה מקור ברור למה שכתב הגר"ז בדיני פת הבאה בכיסנין. ואע"פ שהב"י והמג"א העתיקו את חידוש הרשב"א בברכת בורא פרי העץ, מ"מ ודאי שבכל הברכות גם כן הדין כך. וכן משמע מהרמ"א רי"א ס"ה, שהעתיק את דין הרשב"א על כל דיני קדימה ולא על ברכת בורא פרי העץ בפרט.

והנה הרשב"א פירש במשנה שפרפרת הוא פהב"כ, ועל פי זה ביאר סוגיית הגמרא שם. והמאירי, נימוקי יוסף ורשב"ץ, הביאו את דברי הרשב"א, אבל שאר הראשונים פירשו באופן אחר. יעויין בריטב"א, ופסקי הרי"ד שם בסוגיא, וממילא אין ראיה לכל דברי הרשב"א, וכן ברמב"ם משמע שמפרש באופן אחר וכמ"ש הראש יוסף והאחרונים.

לפריזה הוא ממשיך וכותב יפה, וא"כ י"ל שהראשונים שלא פירשו כהרשב"א לא סוברים כלל חידוש דין זה. ונראה שזה מה שכתב הגר"ז שיש חולקים על הרשב"א, היינו כל הראשונים שפירשו דין פרפרת בענין אחר. ואף שהרמ"א פסק את הרשב"א, מ"מ אין דין זה מוסכם לכו"ע, וגם המאירי כתב דין זה בשם יש אומרים.

האמת שלכאורה עדיין אין הוכחה מפורשת הפוכה מזה לומר שהם חולקים על הרשב"א, רק שלדבריהם ממילא אין ראייתו ראיה. אבל בכל אופן יש כאן כיוון, שאין לרשב"א מקור מוכרח מן הגמ', וחידוש גדול כזה הי"ל וחכמי הש"ס ללמדנו ולהודיענו.

דרך אגב, מקודם הבאנו מקודם את מהרי"ץ בשם הרב גנת ורדים, שסייע את שיטת הרשב"א, ממה שאמרו [בברכות דף מ"ב ע"ב] לגבי יין, זה לשתות וזה לשרות. היין שבא לשרות, אינו פוטר את היין שבא לשתות, מוכח לכאורה כי כשם שברכת היין שאינו חשוב, אינו פוטר את החשוב, כך כל פרי שאינו חשוב אינו פוטר את החשוב.

בבואנו להעמיד את שיטת החולקים, צריכים צריכים לענות גם על ראיה זו. אבל תחילה צריך להעיר כי הרב יוסף הלוי שהובא בגנת ורדים לא ראה את הרשב"א במקורו, בחידושי הגמ' שם, אלא רק כפי שהביאו בבית יוסף, שקיצר ולא הביא את ראייתו לכך מן הגמ', רק את הדין עצמו. אם מהר"י הלוי היה רואה את הרשב"א, שתמך יתדותיו מהמשנה בברכות

[דף מ"ב]. לגבי הפרפרת, הרי מוכח כי המין שאינו חשוב אינו פוטר את החשוב דרך גררא, לא היה מביא ראיה אחרת. אבל עכ"פ לגופו של עניין, צריכים להשיב כי ישנו פירוש אחר לגמרי, שונה מן המובא שם בגנת ורדים. היין שבא לשרות, אינו פוטר את היין שבא לשתות, לא מפני חשיבותו, אלא משום שמלכתחילה היינו צריכים לנקוט לא לברך על היין בתוך הסעודה כלל, כמו שאר משקין, משום שנחשבים באים מחמת הסעודה. מדוע נשתנה היין לברך עליו ברכה בפני עצמו? בגלל חשיבותו, הרי הוא ראש לכל המשקין. ממילא מובן לפי זה מדוע ברכת היין בתוך הסעודה אינה פוטרת את היין לאחר הסעודה, לא כפי שמבין מהר"י הלוי, כי זה מפני שהיין האחרון חשוב יותר, אלא משום שמעיקרו היין הראשון אינו טעון ברכה כלל, ומה שאעפ"י כן מברכים עליו, הוא משום חשיבותו. וכיון שאינו טעון ברכה בעיקרו, לכן אנחנו אומרים שהוא אינו פוטר את היין שלאחר המזון.

מקור הדבר בספר 'מסילות הברזל' בשם ספר עמק ברכה, העתיקוהו בש"ס מתיבתא [ברכות דף מ"ב ע"ב, הערות על סדר הדף, אות כ"ב] בזה"ל, בטעם הדבר, מדוע ברכת היין לשתות חשובה יותר מברכת היין לשרות, כתב הצ"ח מפני שהיין נעשה כדי לשתות, ולכן הברכה שבאה כדי לשתותו חשובה יותר. ומסילות הברזל כתב בשם עמק הלכה (שו"ת, סי' ס"ג ד"ה ובזה) שהיין שבא כדי לשרות אכילה שבמעיו, היה צריך להיות פטור מברכה, מפני שהוא טפל לפת, ומה שחייבוהו חכמים בברכה, אינו אלא מפני שהיין גורם ברכה לעצמו, ולכן אין ברכתו חשובה כדי לפטור יין שבא לשתות, שהוא אינו טפל לפת.

ברור מעתה אפוא, כי גם ראיה זו נופלת.

רומזים לי שצריכים לסיים את השיעור, זה נכון, עברה שעה, אבל מאידך גיסא, אין לנו יכולת לסיים, כי לא גמרנו את כל התשובות לטענות. לכן נשלים את הדברים בקצרה, כפי האפשר.

שפסק ג"כ כהרשב"א הנ"ל, ודחה דברי הכה"ת, ע"ש. הגר"מ לוי אומר כי בהליכות עולם דחה את הכף החיים, אבל זהו ממש פלא עצום. הנה אקרא בפניכם את לשון ספר הליכות עולם, ואמרו לי אתם האם הוא 'דחה' את שיטת הכף החיים.

הספר הליכות עולם סובב הולך על ספר בן איש חי להגרי"ח, והוא [שנה ראשונה פרשת בלק סעיף ג'] פסק בדעת הרשב"א, וז"ל, אם המין השני חשוב יותר מן הראשון, החוזר לברך על המין השני לא הפסיד. ואם כיון בדעתו כשבירך על הראשון לפטור גם את השני, אינו חוזר ומברך על השני.

כתב על כך בהליכות עולם, כ"כ מרן הבית יוסף בשם הרשב"א, ומשום שאינו בדין שיפטור הפרי שאינו חשוב את החשוב, אלא א"כ כיון לפטרו. וכן פסק הרמ"א. ואעפ"י שמרן השמיטו בש"ע, מכל מקום אין הכרח לומר שחזר בו בזה. והרב כף החיים כתב דמרן לא סבירא ליה כדעת הרשב"א, מדלא כתב כן בש"ע, והיינו טעמא, משום דבק דמקדימים החשוב או מין שבעה, אינו אלא לכתחילה, אבל לא לגרום ברכה משום זה, ע"ש. ובשו"ת שער אשר העלה שדינו של הרשב"א מוסכם לכולי עלמא, והובא ג"כ בשו"ת רב פעלים ח"ב.

מסיים בספר הליכות עולם, הסומך על דברי רבינו המחבר לברך על הפרי החשוב, לא הפסיד, שכן פסק הרב המחבר למעשה כאן, ועיקר. דהיינו, הסומך על דעת בן איש חי לברך על הפרי החשוב, לא הפסיד, כי הוא כתב זאת להלכה ולמעשה. תאמרו אתם, וכי הדבר נחשב כדחיית דעת הכף החיים? אדרבה, הוא לא אמר זאת אלא בקול ענות חלושה, אם חוזרים ומברכים שוב, לא הפסדנו. אל תחשוב כי ישימו אותך בגיהנם על כך, משום ברכה לבטלה. מהיכן הוציא הרב ברכת ה', שהוא 'דחה' את דברי הרב כף החיים. אינני רואה כאן שום דחייה, אלא רק צידוד מסויים לדעת החולקים.

עד עתה נגענו בחמש נקודות מהספר ברכת ה', נותרו לנו עוד ארבע נקודות. הששית, כיון שלא מצאנו שום אחד מרבתינו הראשונים שחולק על הרשב"א, רחוק לומר שמרן חולק עליו מסברא דנפשיה, ובפרט שהביא דבריו שתי פעמים בבית יוסף בשתיקה. התשובה היא כי אכן מצאנו, הם רבינו שמשון, כמובא בספר על הכל. ספר חסידים המובא בכף החיים, אבל בזה אפשר להתווכח בדבר. גם ראבי"ה חולק, ופוסק שאין לחזור ולברך, כל זאת לבד מהיש חולקים שמביא הגר"ז, ומהמאירי שמביא את שיטת הרשב"א בשם יש אומרים, שמע מינה שישנם החולקים.

ועל מה שהוסיף עוד, הטענה השביעית, שהבית יוסף הביא את דבריו בשתיקה, צריכים לומר כמו שדיברנו בעבר ושיעור מוצ"ק פקודי ה'תשע"ט שאפילו אם מרן הביאו בשתיקה בבית יוסף, כנראה בבדק הבית הוא חזר בו. הזכרנו מה שכתבו במפורש, כי הרבה קונטרסים מספר בדק הבית נאבדו מאתנו. ממילא מתורצות הרבה סתירות בין הבית יוסף לשלחן ערוך, ולא מבינים מה פתאום הוא לא פסק כפי שכתוב בבית יוסף? התשובה לכל זה היא שבספר בדק הבית, מרן חזר בו. ואפילו שאינו בבדק הבית שלפנינו, צריך לומר כי הוא חזר בו בקונטרסים שנאבדו מאתנו. ישנן ראיות רבות לדבר.

ההשגה השמינית של הגר"מ לוי, אדרבה מצאנו בפירוש שלושה מרבתינו הראשונים שמסכימים לדברי הרשב"א, וכן פסק הרמ"א והאחרונים, וכן"ל, הם הארחות חיים, הרשב"ץ והמאירי. וכ"פ הגרי"ח בספר בן איש חי (שנה א', פרשת בלק אות ט). וכן עיקר. כבר אמרנו מקודם כי בודאי שחולקים על דין זה, כמובא באריכות לעיל.

נסיים בהשגה התשיעית עליו, עתה נדפס ספר הליכות עולם למרן הראש"ל נר"ו (וצ"ל), וראיתי בחלק ב' (פרשת בלק אות ג, דף פ"ז)

אנחנו נסיים פה, תקוותינו שהמהלך מובן די צרכו. קשה להיכנס במסגרת השיעור לעומק הסוגיות יותר, לשדד מערכות, אבל עיקרי הדברים נמסרו.

לכן נראה לי הלכה למעשה, כמו שפתחתי ואמרת, כי למרות שהסכימו כל המפרשים לחזור ולברך, נגד שיטת כף החיים, דוקא האמת נראית לי הפוכה, צודק הכף החיים, וצריכים לפסוק סב"ל, דהיינו, בבואנו לאכול את הפרי החשוב, לא לברך שוב, והחושש לשיטת החולקים, בתורת חומרא, יברך בהרהור הלב. אבל מצד ההלכה אין צריך לברך.

שאלה מהקהל: אבל הרב לא ענה על ליל הסדר, לפי החולקים על הרשב"א, מדוע לכוון בהדיא בברכת הכרפס, לפטור את המרור?

תשובת מרן שליט"א: זו אכן שאלה טובה, והיא טעונה אריכות. יישר כחך שהזכרתי לי, כי שכחתי להשלים את הנושא. כיון שהנושא הוא עמוק, ויש כמה פרטים נוספים, והזמן קצר, אולי נזכה ונרחיב בשיעור הבא, אבל נאמר כעת את עיקר העניין, וכדאי להאזין היטב.

אמרנו כי לפי הרשב"א, מובן שצריך לכוון במפורש לפטור את המרור, כיון שהמרור חשוב יותר. אבל לפי מסקנתנו, שישנם החולקים על הרשב"א, ממילא חוזרת הקושיא, מדוע צריך לכוון בהדיא? הרי למרות שהמרור חשוב יותר, אעפ"כ הדין שהוא נפטר בברכת הכרפס מאליו? אבל התשובה היא, ישנם האומרים [כמובא בטור סי' תע"ה] כי מה שלא ניתקנה ברכת בפה"א על המרור, אינו בגלל שברכתו נפטרה בברכת הכרפס, אלא בגלל שהמרור נחשב כדברים הבאים מחמת הסעודה.

מעתה צריך לומר, כי כיון שישנה דעה כזו, ממילא יודע האדם שהמרור אינו טעון ברכה. הוא סובר שא"צ לברך עליו בפה"א כלל

ועיקר. לכן, אם לא יכוון במפורש בכרפס לפטור, יתכן שיצטרך לברך עליו שוב, לפי דעת החולקים, שמא לא חלה הברכה על המרור, כי בדעתו הוא בלא"ה אינו טעון ברכה. במלים אחרות, יתכן כי נחשוב שאין צריך לברך על המרור, ממילא יוצא שהמרור נאכל בלא ברכה, ואפילו על הצד שננקוט שהמרור טעון ברכה, אבל כיון שישנם פוסקים האומרים שאינו טעון ברכה, כי הוא בא מחמת הסעודה, ממילא צריך לכוון במפורש לפטור, שמא לפי דעת האדם הוא פטור מברכת בפה"א, ונמצא שייאכל המרור בלא ברכה. מי שיתעמק בזה, יבין היטב בס"ד.

הבהרה נוספת בעניין המאפה החדש לפסח ששמו "טריתא", שברכתו בורא מיני מזונות ועל המחיה.

נחתום פה, רק נעמוד על שתי הודעות של הערות חשובות. בשביל למנוע טעות בנושא ה'טריתא' המופצת כעת בשוק, עליה דיברנו והרחבנו בשיעורים הקודמים ומוצש"ק ויקהל, ומוצש"ק פקודי ה'תשע"ט, כיון ששמענו כי לאחר ששיווקו את הטריתא גם בצורה מעוגלת, שנראית כמו מצה, אנשים התבלבלו ולא ידעו מהי ברכתה. חשבו שזה המוציא. למעשה, הצורה החיצונית איננה משנה, כיון שהיא עשויה מבלייל רכה, ברכתה בורא מיני מזונות כל הזמן, וגם בשמיני של פסח, השנה שזה חל בשבת. הטריתא איננה מצה, ואין לצאת בה ידי חובה בליל הסדר לכזית מצה, כיון שלישתה היא במכונה – מיקסר. מי שמקפיד על מצות יד דוקא, לא יקח את הטריתא. אף שהטריתא נראית מבחינה חיצונית כמצת יד, היא אינה כן, אלא עבודת מכונה, וברכתה מזונות.

אם קובעים עליה סעודה, יתכן שצריך לברך עליה המוציא. לכן באופן זה שקובעים עליה סעודה, עדיף יותר לפטור במצה ממש, לצאת מן הספק.

פנייה לעזרת הציבור לקראת חלוקת "קמחא דפסחא" ע"י מוסדות פעולת צדיק.

הערה שנייה בקשר לקמחא דפסחא. ביקש ממני הרב ניר טיידי יצ"ו, אשר מטפל במשפחות נזקקות הצריכות עזרה, לכן הוא מודיע ומבקש למסור אליו תרומות. אפשר להעביר גם לידי הרב יאיר תאם יצ"ו.

בפסוק כתוב [ישעיהו נ"ח, ז'], מִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלֵּם, ואמרו חז"ל עניי עירך קודמים לעניי עיר אחרת. לכן מי שירצה לזכות את הרבים בתרומות לנזקקים, למשפחות הקשורות אלינו, משפחות פעולת צדיק ויד מהרי"ן, שכרו כפול מן השמים.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף מקצת עניינים

וציין מעט מקורות, שיפר ותיקן כמה דברים, כי מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו. לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת. השם יוזכר בל"ג בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741. נא לתאם זאת לפני השיעור.

והתרומים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכ"ר.

מתוך עלון "רני ושמחי" – מושב אשתאול, ניסן ה'תשע"ט

כמעט כל דבר ובכלל זה שימושים, חוץ מדברים יבשים של גרורי קטניות כגון שעועית אורז חומס חילבה וכדו'. רק צריך לבדוק, ושלא טארוז בספגלי שאורזים שם גם מיני דגן, שאז יש חשש שאבך החמץ נתערב עם הקטניות.

4. האם יש חשש חמץ בסיגריות או טבק?

כן, כיון שאפילו שזה רק עשן מ"מ חמץ אסור אפילו בהטאה.

5. כיצד ניתן להכשיר מיקרוגל או טוסטר אובן שמשמשים בו כל השנה חמץ?

מיקרוגל. לנקות היטב, ולהרתיח מים עם אקונומיקה או אמה למשך כחמש דקות. טוסטר אובן, לנקות היטב, להפעיל על החום הכי גבוה למשך שעה, ולהחליף תבנית, או לצמתה בנייד כסף.

6. מה המנהג שלנו לגבי תענית בכורות בערב פסח?

ברוב ככל קהילותינו נהגו שהכורות מתענים, חוץ מבעיר צנעא שבדיר"כ לא התענו.

1. האם יש צורך לנקות מוצרי ניקיון עם כשרים לפסח?

מן הדיון אין צורך, כיון שהם אינם ראויים לאכילת כלב, אך מצד חומרא והידור כדאי, במרט שהדבר מצוי בזמנינו בנקל ובהישגיד, מאחר שיש קצת פוסקים הסוברים שאין פיסולן מאכילת כלב קובע בנ"ד האיל וגם מעיקרא לא היו ראויים לכהן, ולשם נקיון נועדו. משא"כ בחמץ שהיה נאכל ונאח"כ התקלקל, עיין שו"ת שו"ת ומשיב קמח ח"א סי' קמ"א, ושו"ת לבושי מרדכי סי' פ"ג, ושו"ת דברי מלכאל ח"ד סי' כ"ב אות ו' וסי' כ"ב אות מ"ג ושערים מצויינים בהלכה סי' ק"ב סק"ז וסק"ח, ועוד.

2. כמו כן - כלים חד פעמיים, האם צריך שיהיו כשרים לפסח?

צריך, כי בשנים האחרונות נתברר שיש בהם חשש תערובת חמץ.

3. איזה מוצרי מזון יש בהם חשש של חזר וניעור יבש ביבש ולח בלח?

חשיב כהלכה

מרן הגאון הרב יצחק דצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן
מורס בארץ יצחק, שו"ת עולת יצחק, טרע המקפד, ועוד.

מוסדות יד מהרי"ן מאחלים ל"מנויים לחיים"
תזכו לשנים רבות ומועדים טובים!